

บรมมณฑลฉะวฬล

พงษาวตารกรุงศรีอยททขยา
ภาษามคธ แล คำแปล

นายเชียร ขุนนาค ผู้ยตรา
พิมพ์แจกในงานปลงศพท่านเลอม ต, จ.
ภรรยาพระยามนตรีศรีววงษ์ (ชื่น ขุนนาค)
ม. ส. ม, ท. จ. ว, ๑ ล ๑
บ้านโรงอัฐคก พ. ศ. ๒๔๕๘

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทย ฅสพานยศเส

คำนำ

หนังสือพงษาวดารกรุงศรีอยุธยาภาษามคธ ที่พิมพ์ใน
สมุดเล่มนี้ หอพระสมุดวชิรญาณได้ขยิบมาแต่กรุงกัมพูชา
ต้นฉบับมีอยู่ในวัดพระแก้วเมืองพนมเปญ ได้ความว่าเป็นหนังสือ
พระพิมลธรรมองค์ ๑ แต่งในกรุงรัตนโกสินทรนี้ มีฉบับอยู่ที่
กรุงกัมพูชา ๒ เรื่อง อีกเรื่อง ๑ เรียกว่าสังคิตวงษ์ ว่าด้วย
ตำนานการสังคายนาของพระไตรปิฎก แต่งเฉลิมพระเกียรติเมื่อ
สังคายนาในรัชกาลที่ ๑ ว่าเป็นหนังสือ ๗ ผูก หอพระสมุด
ยังไม่ได้สำเนามาได้มาแต่เรื่องพงษาวดารที่พิมพ์ก่อน ได้
ให้พระยาพจนสุนทร (เรื่อง อติเปรมานนท์) เปรียญ แปล
ออกเป็นภาษาไทยพิมพ์กำกับไว้ด้วยกันทั้ง ๒ ภาษา

หนังสือพงษาวดารเรื่องนี้ พิจารณาตามเนื้อความที่แต่ง
ดูผู้แต่งก็ตั้งใจจะกล่าวเนื่องด้วยเรื่องสังคายนา น่าจะเป็นหนังสือ
ชุดเดียวกับเรื่องสังคิตวงษ์จริง เรื่องพงษาวดาร เป็น
พงษาวดารกรุงเก่า เริ่มตั้งแต่สร้างกรุงศรีอยุธยาลงมาจนเสีย
กรุงแก่พม่า แต่มีถ้อยคำอันปรากฏอยู่ในวรรคที่ ๗๗ หน้า ๓๓
กล่าวทั่วมาถึงกรุงรัตนโกสินทร จึงรู้ได้ว่าหนังสือเรื่องนี้แต่ง
ในครั้งกรุงรัตนโกสินทร

(๒)

ถ้าพระพิมลธรรมเป็นผู้แต่งหนังสือเรื่องนั้น แลแต่งเมื่อใน
รัชกาลที่ ๓ ไซ้ พระพิมลธรรมในรัชกาลนั้นมี ๒ องค์ องค์
แรกคือพระพิมลธรรม อยู่วัดพระเชตุพน ชื่อตัวจะชื่ออะไรไม่
ทราบ ที่เป็นอาจารย์สมเด็จพระปฐมบรมชิวิตชิโนรส องค์
เป็นพระพิมลธรรมมาแต่กรุงธนบุรี ต้องถูกถอดแลตั้งรับ
พระราชอาญาในเรื่องไม่ยอมถวายบังคมพระเจ้ากรุงธนบุรี ครั้น
ถึงรัชกาลที่ ๓ ทรงตั้งเป็นพระพิมลธรรมอีก ทรงเคารพนับถือ
มาก เมื่อสังคายนาพระไตรปิฎกยังเป็นที่พระพิมลธรรม ไซ้
เป็นแม่กองชำระพระอภิธรรมปิฎก ในปลายรัชกาลที่ ๓ เมื่อสมเด็จพระ
พระสังฆราช (ศรี) วัดมิ่งสิ้นพระชนม์ ทรงตั้งสมเด็จพระ
วันรัตน์ (ศุข) วัดมหาธาตุ เป็นสมเด็จพระสังฆราชแล้ว จึง
ทรงตั้งพระพิมลธรรมองค์เป็นสมเด็จพระวันรัตน์ พระพิมลธรรม
องค์ที่ ๒ ในรัชกาลที่ ๓ นั้น คือ พระพิมลธรรม (มี) วัดราช
บูรณะ ต่อมาไซ้เป็นสมเด็จพระสังฆราชเมื่อในรัชกาลที่ ๒ ถ้า
หากหนังสือพงษาวดารเรื่องนั้น พระพิมลธรรมแต่งในรัชกาลที่ ๓
คงเป็นองค์ใดองค์หนึ่งใน ๒ องค์นี้ พิจารณาเหตุตามเรื่องพงษา
วการที่แต่ง ศักราชแลเนื้อเรื่องคลาศเคลื่อนกับพระราชพงษาวดาร
ฉบับหลวง ซึ่งชำระเมื่อในรัชกาลที่ ๓ จึงสันนิษฐานว่า เห็น
จะไซ้หนังสือพงษาวดารฉบับอื่นเป็นหลัก ส่วนเรื่องทีกล่าวตอน
ตั้งแต่เสียกรุงเก่ามาแล้ว เวลานั้นเรื่องตอนนั้นยังไม่ได้แต่งลง

(๓)

ในหนังสือพระราชพงษาวดาร คงจะได้เข้าใจครยจกหมายเหต้อื่น
น่าจะเป็นหนังสือมหายุทธการ หรือ จุลยุทธการ ซึ่งได้ย่นว่า
มีอยู่ในครั้งนั้น

หนังสือพงษาวดารกรุงศรีอยุธยาภาษามคธฉบับนี้ แม้จะ
ไม่มีเรื่องราวแปลกประหลาดกว่าหนังสือพระราชพงษาวดาร แต่
ไม่วิเศษในทางภาษามคธที่แต่ง ก็ควรยกย่อง ด้วยเป็นหนังสือ
เรื่อง ๑ ซึ่งนักเรียนไทยมีสำหะแต่งในภาษามคธ แต่เป็น
หนังสือฉบับยติศยัควรอ่านเทียบกับพงษาวดารกรุงรัตนโกสินทร
ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชนิพนธ์
ไว้เป็นคาถาภาษามคธเหมือนกัน หนังสือเรื่องนี้ ได้พิมพ์
แจกในงานศพเจ้าจอมมารดาเที่ยง เมื่อยชาลนศก พ.ศ. ๒๔๕๗
ยติศยัได้อ่านแล้ว จะเห็นได้ว่าความรู้ภาษามคธที่ร่ำเรียนใน
ชั้นกรุงรัตนโกสินทรนี้ แต่ก่อนกับภายหลังผิดกันอย่างไรบ้าง

เมื่อพระยาพจนสุนทร แปลหนังสือพงษาวดารกรุงศรีอยุธยา
เรื่องนี้แล้ว ในขณะที่กรรมการปรารภจะพิมพ์อยู่ ก็พอ
นายเซียรยุรนาค บุตรพระยามนตรีสุริยวงษ์ (ช่น ยุรนาค)
มาแจ้งความต่อกรรมการหอพระสมุด ฯ ว่า จะทำการปลงศพ
สนองคุณท่านเลื่อม ต.จ. ผู้มารดา ประสงค์จะพิมพ์หนังสือแจก
ในงานศพ ขอให้กรรมการช่วยเลือกเรื่องหนังสือซึ่งสมควรจะ

(๔)

พิมพ์นั้น พระยามนตรีสุริยวงษ์ กับ ท่านเลื่อม เป็นผู้ชอบ
อัชฌาไศรยกับข้าพเจ้ามาช้านาน ได้คุ้นเคยไปมาหาสู่กันไม่ขาด
จนสิ้นอายุทั้ง ๒ คนนั้น ข้าพเจ้าทราบอยู่ว่า ท่านเลื่อมเป็นผู้
มีนิสัยชอบความรู้ทางพงษาวดาร ข้าพเจ้าจึงแนะนำให้พิมพ์
หนังสือพงษาวดารกรุงศรีอยุธยาภาษามคธซึ่งได้มาใหม่ เป็น
ของแจกในงานศพท่านเลื่อม

ที่กล่าวว่าข้าพเจ้าทราบอยู่ว่า ท่านเลื่อมชอบความรู้ทาง
พงษาวดารนั้น ทว่าท่านเลื่อมเคยวานข้าพเจ้าหาหนังสือพงษาวดาร
ให้อ่าน แลเวลามาพบปะกันก็พอใจที่จะสนทนาในเรื่องพงษาวดาร
คือพงษาวดารทางเมืองกลางแลเมืองภักดิ์ อันเป็นชาติภูมิของ
ท่านเลื่อมโดยเฉาะเนือง ๆ แม้ที่สุดเมื่อก่อนท่านเลื่อมจะถึงแก่
กรรมไม่กี่เดือน เมื่อเจ็บแล้ว แต่ยังไม่ถึงล้มหมอนนอนเสื่อ มา
หาข้าพเจ้าเป็นครั้งที่สุดท้าย ได้มาขอให้จักโคลงประวัติพระยาวิชีวิต
สงคราม (ทัต) ผู้บิดา ซึ่งข้าพเจ้าเคยแต่งให้กว่า ๒๐ ปีมาแล้ว
จนข้าพเจ้าเองก็ลืม แต่ท่านเลื่อมยังจำได้เกือบหมด ข้าพเจ้าต้อง
ขอทเล่านัก เลยยังไม่ทันจดให้ จนท่านเลื่อมถึงแก่กรรม เมื่อ
เขียนค่านาน ข้าพเจ้ารู้สึกว่ายังเป็นหน้าที่จะต้องใช้ท่านเลื่อมอยู่
ทว่าเรื่องโคลงประวัติของบิดา จึงถือโอกาส ขอเล่าเรื่องแลจด
โคลงนั้นออกให้แก่ท่านเลื่อมไว้ในค่านานด้วย

(๕)

มูลเหตุที่จะแต่งโคลงประวัติพระยาวิชิตสงครามนั้น คือ
ครั้ง ๑ แต่เมื่อ ร.ศ. ๓๑๒ ตรงกับขลุ่ยเขมรจก พ.ศ. ๒๔๓๖ พระ
บาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสวยราชย์ได้ ๒๕ ปี ทรงบำเพ็ญ
พระราชกุศลสมโภชศิริราชสมบัติที่พระราชวังบางปะอิน ในงานครั้ง
นั้นโปรดให้พระบรมวงศานุวงศ์ แลข้าราชการทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายใน
แต่งประทีปทำเป็นลัยแลข้าง ทำเป็นโคมข้าง ทรงพระราชอุทิศ
ถวายเฉลิมพระเกียรติยศสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ที่ได้ทรงปก
ครองสยามราชอาณาจักร ตั้งแต่ครั้งกรุงเก่าเป็นราชธานีเป็นต้น
มาทุก ๆ พระองค์ แลโปรดให้ตรวจพงษาวดาร จดพระนามเจ้า
นายแลนามข้าราชการ ที่สิ้นพระชนม์แลสิ้นชีพล่วงไปแล้ว บรรดา
ปรากฏว่าได้กระทำคุณความชอบแก่แผ่นดิน ตั้งแต่ครั้งกรุงเก่า
มาจนในกรุงรัตนโกสินทร โปรดให้ทำโคมประทีปเป็นเกียรติยศ
แก่เจ้านายแลข้าราชการนั้น ๆ ทุก ๆ พระองค์ทุกท่าน ลัยแล
แลโคมประทีปที่ทำครั้งนั้น ที่เป็นส่วนสำหรับพระองค์ใด หรือ
ข้าราชการคนใด ผู้ทำเครื่องประทีปแต่งขทกลอน เป็นโคลงข้าง
ฉันทข้าง กลอนสุภาพข้าง สรรเสริญเกียรติยศผู้ที่ทรงพระราช
อุทิศประทีปถวายแลพระราชทาน เขียนไว้ที่โคมแลลัยแลนั้น ๆ
ผู้ที่ต้องทำประทีป ถ้าแต่งกลอนไม่ได้เอง ก็วานผู้อื่นที่ชอย
พอกันช่วยแต่งให้ ครั้งนั้นพระยาวิชิตสงคราม (ทัต) บิดาของ
ท่านเลื่อม มีชื่ออยู่ในบัญชีผู้มีบำเหน็จความชอบมาแต่ก่อน ได้

(๖)

พระราชทานโคมประทีปยกย่องเกียรติยศ แลครั้งนั้นท่านเลื่อมขึ้น
ไปตามเสด็จกับพระยามนตรีสุริยวงษ์ จึงมีนำที่ถูกเกณฑ์ทำโคม
ประทีปพระราชทานพระยาวิชีวิตสงคราม ท่านเลื่อมได้มาวาน
ข้าพเจ้าแต่งกลอนสำหรับเขียนโคม กลอนที่แต่งคราวนั้นมาก
กว่ามากด้วยกัน เพื่อจะยกให้แปลก ข้าพเจ้าจึงแต่งโคลง
ด้วยศัพท์ชาวละครให้ท่านเลื่อมดังนี้ :—

๑	เกาะกลางข้างบ้านปละ	วันเอาระ
	ภูเก็จเป็นบ้านเนาะ	รกร้าง
	พระภูเก็จทิศเสาะ	แสงแว
	พบที่ทุ่งคาสราง	ที่บานท่าเหมือง ๗
๒	เอภารการเคียบตั้ง	เมืองตัก เต็มแฮ
	เสนอนอกแจกอกทก	คำเช่า
	เภาไฟรถรถคก	คียบคิง
	เพราะพระภูเก็จเป็นเค้า	แคบ้านเมืองเจริญ ๗
๓	สมพระไทยธิเบศร์เจ้า	จอมสยาม
	พระยาวิชีวิตสงคราม	ท่านตั้ง
	พานทองและตราความ	ชอบพระราช ทานแฮ
	เลื่องชอภายคทั้ง	ขกัยไตผายเหนือ ๗

ที่ท่านเลื่อมมาถามถึงโคลง ๓ บทนี้ ก็ช่วยเป็นผู้เอาใจใส่ใน
ประวัติของวงษ์สกุล จนถึงได้เรียบเรียงเป็นหนังสือไว้ นายเชียร

ขุนนาค ได้คิดเนือความมาให้เมื่องข้าพเจ้าจะแต่งค่าน้ำนี้ อ่าน
 ตรวจดูเห็นการที่สืบสวน สืบขึ้นไปไต่มาอยู่ แต่เมื่อพิจารณา
 เทียบด้วยเวลา เห็นว่าจะกลาศเคลื่อนอยู่บ้าง ข้าพเจ้าจะเก็บ
 เนือความแลลงเวลาตามที่ข้าพเจ้าเห็นว่าถูกต้อง ลงในค่าน้ำนี้
 โดยเชื่อว่าจะชดด้วยผลประโยชน์ของท่านเลื่อม

สกุลฝ่ายบิดาของท่านเลื่อม ฝ่ายชาย ต้นเดิมเป็นแซกชาว
 เมืองมัทธาษฎร์ มาตั้งภูมิลำเนาค้าขายอยู่ที่เมืองกลาง ราวเมื่อ
 ครึ่งกรุงธนบุรี ได้รับการงานในผู้ว่าราชการเมือง ช่วยในกิจ
 การที่เกี่ยวข้องกับแซกชาวต่างประเทศ จึงได้เป็นกรมการตำแหน่ง
 ที่หลวงล่าม ได้หญิงชาวเมืองกลางเป็นภรรยา มีบุตรชาย
 ชื่อ นายเจิม แซกเรียกว่า เจ๊ะมะ เมื่อราวในรัชกาลที่ ๓ นายเจิม
 ได้เป็นที่หลวงล่ามแทนบิดา แลได้หญิงในวงศ์ญาติของท้าวเทพ
 กระสุนศรี ชื่อแสง เป็นภรรยา ในประวัติจกว่านายเจิมคน
 ต่อมาได้เป็นที่พระกลาง พิจารณาเหตุตามเหตุการณ์ในพระราช
 พงษาบการ น่าจะเป็นเมื่อต้นรัชกาลที่ ๓ ด้วยเมื่อขมแสงเอกศก
 พ.ศ. ๒๓๕๒ ย้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จผ่าน
 พิภพนัน พม่าลงมาตีได้เมืองกลาง กองทัพกรุงออกไปช่วย
 ไม่ทัน เมื่อรบพุ่งซบได้พม่าแตกหนีไปแล้ว ครั้งนั้นรวบรวม
 ครอบครัวเมืองกลาง ที่พม่ากวาดต้อนไปไม่ได้ มาตั้งที่กระรา
 ฎา ที่เป็นเมืองพงายตน ที่เมืองกลางเดิมเป็นแต่อย่างอำเภอ

(๑)

อยู่คราว ๓ หลวงล่ามเจิมเห็นจะได้เป็นพระถลางในตอนนั้น ด้วย
เป็นคนพนเมือง ให้ควบคุมผู้คนซึ่งยังเหลืออยู่ในเกาะถลาง
เมืองถลางฝั่งกลบตั้งขึ้นเป็นเมืองใหญ่ เมื่อในปลายรัชกาลที่ ๒
หรือต้นรัชกาลที่ ๓

พระถลาง (เจิม) มีบุตรชายคนหนึ่ง ชื่อนายแก้ว ได้
บวชเรียนแลศึกษามาเป็นไทย ผู้ว่าราชการเมืองพังงาขอมาเลี้ยง
เป็นบุตรบุญธรรม ครั้นโตขึ้นได้ถูกสาวหลวงเมืองเมืองพังงา
ชื่อแจ่มเป็นภรรยา แลรับราชการเป็นกรมการ แต่จะเป็น
ตำแหน่งโตมาก่อนหาทราบไม่ ปรากฏแต่ว่าเมื่อในรัชกาลที่ ๓
ได้เป็นที่พระภูเก็จ เห็นจะเป็นเมืองกลบตั้งเมืองถลางเป็นเมืองใหญ่
เมืองภูเก็จเวลานั้นเป็นเมืองขึ้นเมืองถลาง พระภูเก็จ (แก้ว) น
เป็นคนแรกที่มาตั้งเขตการค้าขายที่เมืองภูเก็จในชั้นหลัง พระ
ภูเก็จ (แก้ว) มีบุตรธิดาหลายคน จะกล่าวถึงแต่บุตรภรรยาหลวง
คน ๓ ชื่อทศ เกิดเมื่อขวออกศึก พ.ศ. ๒๓๖๗ รับราชการ
เป็นกรมการมาแต่ในรัชกาลที่ ๓ เป็นที่หลวงพิทักษ์ทวีป ใน
รัชกาลที่ ๔ ได้เป็นที่พระภูเก็จต่อบิดา

ครั้นต่อมาพระภูเก็จ (ทศ) ได้ทันของบิดาเที่ยวหาแร่ พบ
ที่ตำบลทุ่งคางตั้งท่าเหมือง ที่นั้นเป็นที่แร่อุดม ไม่ช้านาน
เท่าไร การก็เจริญจนเกิดเป็นบ้านเป็นเมือง คือเมืองภูเก็จทุก

(๘)

วันนี้ ฝรั่งเศสเรียกชื่อเมืองภูเก็ตว่า ทองกา เพราะตั้งอยู่ท่าบล
ทุ่งคา

ถึงรัชกาลที่ ๕ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระภูเก็จ
(ทัต) เลื่อนยศเป็นพระยาภูเก็จโลหะเกษตราชรัศมี แลให้ว่า
กล่าวถึงเมืองถลางด้วย เมืองถลางจึงกลับเป็นเมืองขนเมือง
ภูเก็จแต่นั้นมา ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขึ้นเป็นพระยา
วิจิตรสงคราม ตำแหน่งางวางเมืองภูเก็ต ให้พระราชทาน
พานทอง

พระยาวิจิตรสงคราม ได้ลูกสาวพระยกรัชมิตร (ทัย) เมือง
ถลางชื่อเบียม สืบวงศ์ทรงลงมาเป็นชั้นเหลนท้าวเทพกระษัตรีเป็น
ภรรยา มีบุตรธิดา ๕ คน แต่ที่มีอายุอยู่จนโตใหญ่แต่ ๓ คน
คือบุตรหญิงคนที่ ๑ ชื่อริน ได้แต่งงานเป็นภรรยาเจ้าพระยา
สัทธิธรรมมนตรี (หนูพร้อม) เมืองนครศรีธรรมราช บุตรชายคน
ที่ ๒ ชื่อลาควน ได้เป็นที่พระยาภูเก็จฯ เมื่อบิดาเลื่อนเป็น
างวาง บุตรหญิงที่ ๓ คือท่านเลื่อม เกิดในรัชกาลที่ ๓
เมื่อขวอกสัมฤทธิศก พ. ศ. ๒๓๘๐

ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อขมเสงนพศก พ. ศ. ๒๔๐๐ พระยา
มนตรีสุริยวงษ์ (ชุ่ม ขุนนาค) เป็นข้าหลวงออกไปเมืองภูเก็ต
ขอท่านเลื่อมให้แก่ชายชั้น (คือพระยามนตรีสุริยวงษ์) ซึ่ง
เป็นบุตรคนใหญ่ เวลานั้นท่านเลื่อมยังเด็กอยู่ จึงรองานมาจน

(๓๐)

ขุณฺณเบญจศก พ.ศ. ๒๕๐๗ บิดาจึงได้พาเข้ามาแต่งงานกันใน
กรุงเทพ ฯ พระยามนตรีสุริยวงษ์ (ชั้นขุนนาค) มีบุตรกับ
ท่านเลื่อมชาย ๒ หญิง ๓ รวม ๕ คน บุตรหญิงถึงแก่กรรม
เสียแต่ยังเยาว์ทั้ง ๓ คน บุตรชายคนเล็กชื่อนายชาย ก็ไปถึง
แก่กรรมเสียเมื่อออกไปเรียนวิชาอยู่ในมหาวิทยาลัยออกัสเพ็ค ที่
เมืองอังกฤษ คงเหลืออยู่แต่นายเชยบุตรชายใหญ่ ที่เป็น
เจ้าภาพงานศพท่านเลื่อมครั้งนั้นแต่คนเดียว

ท่านเลื่อมได้รับราชการตามตำแหน่งหน้าที่ ปรมาจารย์ข้าราชการผู้
ใหญ่ ได้รับพระราชทานเกียรติยศต่าง ๆ คือ เสด็จพระราช
อิสริยาภรณ์ตติยจุลจอมเกล้าเป็นต้น ตามบันดาศักดิ์ เป็นผู้
ซึ่งเข้าเฝ้าเห็นได้ ใกล้พระองค์ แลคุ้นเคยเจ้านายข้าราชการ
มีผู้ชอบพอทั่วไปเป็นอันมาก ด้วยเป็นผู้มีมารยาทแลอัชฌา
ไศรยโอบอ้อมอารี จะไปหาไปพบผู้ใดไม่มีผู้รังเกียจ แต่ท่าน
เลื่อมเจ็บป่วยทพลาภาพมาเสียหลายปี มีเวลาสบายพอที่จะไป
ไหน ๆ ได้น้อย เพราะฉะนั้นในตอนหลังนี้ จึงไม่มีใครจะมีใคร
ได้พบท่านเลื่อม แต่ถึงกระนั้นผู้ซึ่งได้คุ้นเคยชอบพอมามาก่อน
อย่างไร ก็ยังชอบพอยังมีได้เลื่อมคล้าย ความชอบเห็นได้เมื่อ
คราวท่านเลื่อมทำแซบปีครั้งหนึ่ง แลเมื่อถึงแก่กรรมนั้น มีผู้
ไปช่วยเหลือ แลคงไม่ตรีจิตร์ต่อท่านเลื่อมเป็นอันมาก ท่านเลื่อม
ป่วยหนักด้วยเกิดโรคเป็นแผลขึ้นในปาก ในเวลาที่ช่วยอาการ

(๓๓)

มาก พระยามนตรีศรีวิวงษ์ส่ามี ก็เป็นลมขยับขึ้นถึงอนิจกรรมลง
ข้าพเจ้าได้ไปเยี่ยมท่านเลื่อม เมื่อวันทำบุญ ๗ วันศพพระยา
มนตรีศรีวิวงษ์นิกษมว่าสติอารมณ์ยังดี ทั้งป่วยมากอยู่อย่างนั้น
ก็ยังปรารภคิดอ่านเรื่องทำศพส่นของคุณส่ามี แต่มีหน้าที่จะได้
ทำอย่างไร ตัวก็มาถึงแก่กรรมเสียเอง เมื่อณวันที่ ๑๕ ธันวาคม
ปีเถาะสปีตศก พ. ศ. ๒๔๕๘ ท่านวณอายุได้ ๖๘ ปี

นายเชิธร ขุนนาค เป็นบุตรท่านเลื่อมเหลืออยู่แต่คนเดียว
ได้มีโอกาศอุปการะ แลรักษาพยาบาลตลอดมา จนได้จัดการ
ปลงศพส่นของคุณมารดา ด้วยความกตัญญูกตเวที ตาม
หน้าที่ของบุตร สม่ความหวังตั้งใจของท่านเลื่อมผู้มารดาคั้งนี้
นักปราศรัยทั้งหลาย มีองค์สมเด็จพระอรหันต์ส่มมาส่มพุทธเจ้า
เป็นต้น ย่อมยกย่องสรรเสริญไว้เป็นอเนกปริยาย แม่ส่าชุน
ทั้งหลาย เมื่อทราบแล้ว ก็มีแต่จะอนุโมทนาในกุศลบุญราษี
ซึ่งได้บำเพ็ญนั้นทั่วไป

กิ่งวงพรพภพ.

หอพระส่มควชิรญาณ

วันที่ ๓ เมษายน พ. ศ. ๒๔๕๘

สารบัญ

ชาวมภกตา	หน้า ๑
แผ่นดินพระเจ้าอู่ทอง	” ๔
แผ่นดินพระราเมศวร	” ๕
แผ่นดินขุนทลวงพะวี่	” ๕
แผ่นดินพระเจ้าทองจันทร์	” ๖
แผ่นดินพระราเมศวร	” ๖
แผ่นดินพระรามราชา	” ๖
แผ่นดินพระเจ้านครอินทร์	” ๖
แผ่นดินพระเจ้าบรมราชาธิราช	” ๖
แผ่นดินพระบรมไตรโลกนาถ	” ๗
แผ่นดินพระอินทราชา	” ๗
แผ่นดินพระเจ้ารามธิบดี	” ๗
แผ่นดินสมเด็จพระพุทธชากรุง	” ๘
แผ่นดินพระรัฐราชาธิราชกุมาร	” ๘
แผ่นดินพระไชยราชาธิราช	” ๘
แผ่นดินพระยอดฟ้า	” ๙
แผ่นดินขุนวรวงษาธิราช	” ๙
แผ่นดินพระเทียรราชา	” ๙

แผ่นดินพระมหามหินทราชา	หน้า ๑๐
แผ่นดินพระมหาชรรณราชา	” ๑๐
แผ่นดินพระนเรศวร	” ๑๑
แผ่นดินพระรามศวร	” ๑๓
แผ่นดินพระอินทราชา (พระเจ้าทรงธรรม)	” ๑๓
แผ่นดินพระเชษฐุราชา	” ๑๔
แผ่นดินพระอาทิตย์วงษ์	” ๑๕
แผ่นดินพระศรีสุธรรมราชา	” ๑๕
แผ่นดินพระเทียรราชา	” ๑๕
แผ่นดินพระเจ้าปราสาททอง	” ๑๖
แผ่นดินพระอนุชาธิราชของพระเจ้าปราสาททอง	” ๑๗
แผ่นดินพระนารายณ์	” ๑๗
แผ่นดินพระเอกทราชา	” ๑๘
แผ่นดินหลวงสรศักดิ์	” ๑๘
แผ่นดินพระมหาโจร	” ๑๙
แผ่นดินพระรามธิบดี	” ๑๙
แผ่นดินเจ้าฟ้าเอกทัศ	” ๒๒
แผ่นดินพระเชษฐาธิราช	” ๒๓
แผ่นดินพระยาพิศณุโลก	” ๓๒

บาฬี พระราชพงษาวดารกรุงเก่า

๑ อิทานิ วมารามรสยามทัยยราชวเส นานาการณ เวทิตัพพ์ ฯ

๒ อถไซ จตุราลิติมมกชนเรสุ เตยัญญกานิ พุทธรวนานิ
ชัมพุทเทเป ปติญฺฐิตานิ นานาอักษเรหิ นานาภาสาหิ โปญฺฐูเกสุ
ลิกชิตานิ พหุสุ นคเรสุ ฌริตานิ ญัพเพ ปริပ္พณานิ
กาเล กาเล อติกกนเต อนุกกเมน ญัจฉา หายมานานิ
วิปลาसानิ วิรุทธานิ นัญญูานิ สจฺจิลชนิตานิ อกฺขลล อากฺขลานิ
อนุสนธิชฌานิ มนทวริยขญฺญาพลาทิตฺติ ชเนหิ อักษรปทพยญ-
ชานานิ อวิจาเรตฺวา ปริยาปนิตานิ หายันตี ฯ

เจ้าพนักงานหอสมุด

พระราชพงษาวดารกรุงเก่า

๑ แปลตามข่าพื่อว่า เหตุต่างๆ ที่บุคคลจะพึงรู้ในวงษ์กระษัตริย์
ของชาวไทยในสยามประเทศ ซึ่งเกี่ยวด้วยพม่าและมอญ

๒ ในกาลครั้งนั้น บรรดาพระบรมชนกษัตริย์แผ่นดินพระ
บรมชนก พระพุทธทวณะคือพระไตรปิฎกได้ประดิษฐานอยู่ใน
ชมพูทวีป จนทั้งหลายได้จาดกลงไว้ในโยลาน ด้วยอักษร
ต่าง ๆ ย่าง ด้วยภาษาต่าง ๆ ย่าง แพร่หลายไปในนครเป็น
อันมาก ในกาลปางก่อน พระพุทธทวณะนั้นก็ยังมีบริวารอยู่
ครั้นกาลล่วงไป ๆ ในภายหลัง พระพุทธทวณะนั้นก็เสื่อมวิปลาส
พิรุณต์ผิดเพี้ยนสืบลินิตไป มีความสลับต่ออันสนธิอาภูลไปด้วย
โทษ และพระพุทธทวณะนั้น จนทั้งหลายที่มีกำลังความเพียร
และกำลังปัญญาอ่อนเป็นต้น เล่าเรียนแล้ว ไม่พิจารณาอักษร
และบทพยัญชนะให้ถูกต้อง เหตุคั้งนั้นพระพุทธทวณะจึงเสื่อม
พิรุณต์ไป

๓ อถ ทานี สยามทิวราชประเทศ ๑ มันทราชมลานประเทศ
 ๑ กัมพูชเชมราชประเทศ ๑ หังสรามราชประเทศ ๑ อวญกาม-
 วมาราชประเทศ ๑ ปติฏฐิตานี อัญญเยสุ ประเทศสุ ๑ สญญยานี
 นรา ไหน้ติ เศล สาสเน คุณชชนตา ๑

๔ พุทฺธสัททกฺกาเช เศลานี เทวสวัจจรสทสฺสานี อติกัณเฑ
 พุทฺธสาสนํ นานาการณเหติ ปริทายติ ๑ สีสาทิสฺส กุสลชัมเมสุ
 มนุสฺสา วยาวญา ๑ อวยาวญา ๑ สันตทานे โลกนัชการา
 อัญญมัญญสฺส อีสสิริเย อิจฺฉापกตา อัญญมัญญํ สังคาม
 อุตฺสาคํ ชเนนฺติ ๑ หังสรามราชประเทศ ๑ อวญกามวมาประเทศ
 ๑ อาทิฏฐโต มหาโฆรรูโป มหาภิสฺสรูโป มหาสังคามโย ปากโฏ
 อโหสิ ๑

๕ เตะ ชิตฺติยา เทวภาเค พลนิกายเ อาทาย ยุทฺธภูมึ
 คัจฉนฺตา อัญญมัญญํ นครํ วิลุมฺขนฺตา วิฉินฺทนฺตา พลนิกายเ
 ยุชฺฉวาเปนฺตา ฉมาตาเปนฺตา พหุ มรณฺติ ๑ เอกทา อวรัญญโญ

๓ อนึ่งพระพุทธรูปวณะนั้น ยังประดิษฐานมั่นคงอยู่ในประเทศ
ทั้ง ๕

- ๑ ประเทศของพระเจ้าแผ่นดินไทยคือสยาม
- ๒ มลानประเทศของพระเจ้าแผ่นดินมณฑลราช
- ๓ ประเทศเขมราชคือกัมพูชา
- ๔ ประเทศรามัญราชคือหงสาวดี
- ๕ ประเทศพม่าคืออังวะผกาม

ในประเทศอื่นนั้นเสื่อมสูญไป บรรดาชนทั้งหลายเหล่านั้น
นรชนที่ไม่รู้คุณในพระพุทธศาสนาก็มีมากขึ้น

๔ ครั้นพระพุทธศักราชล่วงแล้วได้ ๒ พันปีเศษ พระพุทธ
ศาสนาก็เสื่อมชุกไปด้วยเหตุต่าง ๆ มนุษย์กรบางเหล่าก็ชวน
ชวายเป็น บางเหล่าก็ไม่ชวนชวายเป็นในกัลปธรรมสมาทานมีคิดเป็นต้น
ในสันดานมีคไปด้วยความโลภ ต่างคนต่างฤษยาซึ่งกันและกัน
ในการที่จะตั้งตนให้เป็นอิศรภาพ ทำความอู้อ้อสาหะให้เกิดขึ้น
ในการที่จะทำสงครามรบพุ่งซึ่งกันและกัน มหาสงครามอันพิลึก
น่าสยดสยอง เติมจะเกิดขึ้นก็เกิดขึ้นในประเทศรามัญคือหงสาวดี
และประเทศพม่าคืออังวะผกามก่อน

๕ กระทบกระทั่งทั้งหลายเหล่านั้น ต่างองค์ต่างยกพลนิกายทั้ง
สองฝ่ายไปยังที่ยุทธภูมิ เข้าปล้นแย่งชิงพระนครแห่งกันและกัน
พลนิกายต่างเข้าต่อสู้รบราฆ่าฟันกันตายเป็นอันมาก

ปราชย์ หังสารามราชา คัจฉนโต สัมปัตติยา วินาโส
 พหุทุกโข ปุตตทวารวิคโต มรณัง วา คัจฉติ ฯ เอกทา หังสา-
 รามรรณัญญโณ ปราชย์ คัจฉนโต อารราชา ตถาวโร มรณัง
 วา คัจฉติ ฯ เต ราชาโน ตตฺถิวาเร จตฺตถวาเร ฯ ชยปรา-
 ชยา ฯ นครณฺญํ คามนิคมณฺญํ นานาปเทสณฺญํ เตยฺหฺนุกพฺทฺธ-
 วณฺญํ นานาการณฺเหติ วินาเสณฺติ ฯ

๖ อถ สัตถํ อกฺุสลกมฺเมน นานาปเทเสสุ มหาโฆรรูโป
 พหุสังคาโม อธิษฺฐติ ฯ พหุวินาสา พหุฆาตกา อณฺญมณฺญญ-
 วินาภาวา เอกัจเจ มนุสฺสา มาตาปิตโร ฯ ปุตตทวาเร ฯ
 ญาตีสาลโหหิตे ฯ ฉตฺตเทตฺวา ทิสทิสํ ปลาปนฺติ ฯ เอกัจเจ
 มนุสฺสา ปิจฺจามิตฺเตติ ฯ โจเรติ ฯ เต ทิสฺวา อนพฺนฺชฺนเตติ
 กเหตฺวา ปหฺรณฺเตติ ฯ วิลมฺบณฺเตติ ฯ ฆาเตนฺเตติ ฯ วิหิสย-
 มานา วินาเสณฺติ ฯ เอกัจเจ มนุสฺสา ทาสณฺญํ ทาสณฺญํ
 ภริยณฺญํ กตฺวา ปิจฺจามิตฺเตติ วิหฺเรยฺยิตา พหุทุกฺขา พหุโสกา

ครั้งหนึ่งพระเจ้าแผ่นดินหงสาวดีแพ้พระเจ้าอังวะ พาก
พลเสนาหนีไป พระราชสมบัตก็พินาศไป มีความทุกข์โทมนัส
ในพระไทยมาก ทั้งพลัดพรากจากพระราชโอรสและพระมเหสี
ไ้ความลำบากจนสวรรคต

ครั้งหนึ่งพระเจ้าอังวะปราชัยพ่ายแพ้พระเจ้าหงสาวดี ยก
พวกพลนิกายหนีไป เสียพระราชสมบัติ มีความทุกข์พลัด
พรากจากพระราชโอรสและพระมเหสี จนถึงสิ้นพระชนม์อย่าง
เดียวกัน ในครั้งที่สามครั้งที่สี่ กระทบกระทั่งหลายเหล่านั้นทำ
สงครามแก่กันและกัน บางคราวไ้ชัยชนะบ้าง บางครั้ง
แพ้ย่าง ย่อมทำพระนครคามนิคมและประเทศต่าง ๆ ให้พินาศ
ไป และทำพระพุทธรูปพระไตรปิฎก ให้พินาศไปด้วย
เหตุต่าง ๆ

๖ ครั้งนั้นสงครามเป็นอันมาก เป็นมหากภัยนำพิบัติพังก้าว
ก็เกิดมีขึ้นในประเทศต่าง ๆ เพราะอกุศลกรรมของสัตว์ทั้งหลาย
มนุษย์ทั้งหลายมีความพินาศมาก มีความอดหยากลำบากมาก
ทั้งพลัดพรากจากกัน มนุษย์บางพวกก็ละทิ้งมารดาบิดาบุตร
ภรรยาญาติสาโลหิตแล้วหนีไปในทิศานทิศ มนุษย์บางพวก
ที่คนเป็นข้าศึกและพวกโจรเห็นแล้วก็ได้ติดตามจับตัวไ้ ประหาร
เมียนต์แย่งชิงเอาทรัพย์แล้วก็นำเสียบ้าง เบียดเบียนทำให้ย่อย
ยิบบ้าง มนุษย์บางเหล่าข้าศึกจับไ้ข่มขู่ใช้สอยเป็นทาสกรรมกร

ปริเทวันตา นานาประเทศเสสุ วัฒนันติ ๑ วิกข์ญญ์จ คหัตถานัญญ์จ
วิหารเสนาสนอาวาส ๑ ความเคหา ๑ ยัจจามิต์เทหิ ฌายีตา ๑
วิกข์ญ ๑ คหัตถา ๑ ฉาตา อนาถา ทุกข์โสภพหุลา ทิโสทธิส
ปลาขันติ ๑

๗ นานาชนประเทศ อัยยานิ วา พหุณี วา เตชัญญกานิ พุทฺธว-
จนานิ ฌายีตานิ ๑ วิชชमानานิ ๑ อนารักขานิ โอภิรันตานิ
นานาวินาส คัจฉนติ ๑

นานาการณเหติ กาลเ กาลเ คัจฉนเต เตชัญญกานิ พุทฺธว-
จนานิ จตุราสีตีสหสสรหม่มกขันชโต อัยยานิ นัญญูวานิ ปริหา-
ขันตานิ โหนติ ๑ เตสุ เตสุ นคเรสุ อัยยัยญญา สโลก
โทสโมหาภิกุตา พุทฺธสาสเน อัยยัสสัทธา วรวิเสสคณเ อัยย-
ยัสสันตา พุทฺธวจนานิ อรกกขันตา พหุสเสเต วิกข์ญ อนนคค-
หันตา อัยยัสสา ทิกุญจิกัจฉนตา รม่มสังคหิ กาวเรตุ อล็ก-
โกนัตา จิริ กาล สญญา อเหตุ ๑

๘ พุทฺธสัถกกราเช เทวนวตีสวัจจรอัญญูสตาขิกานิ เอกสวัจจร-
สหัสสานิ อตักกนเต พยัคฆสวัจจเร อโยชยนคเร รม่มเม
เทวนครสทิสเ เอโก ราชา รามาธิปติ สวัณณโทโลติ สัตต-

มีความทุกข์เศร้าโศกมาก ต่างคนก็ร้องไห้รำไรอยู่ในนานา
ประเทศ และอาวาสเสนาสนะวิหารของภิกษุทั้งหลาย หมู่
ขี้จามิตรก็เผาเสีย บ้านและเรือนของคฤหัสถ์ทั้งหลาย เหล่า
ขี้จามิตรก็เผาเสียสิ้น ทั้งภิกษุทั้งหลายก็มีความอดหยาก
อนาถา มากไปด้วยความทุกข์โศกพากันหนีไปสู่ทิศานุทิศ

๗ พระพุทธทวณะคือพระไตรปิฎก ที่มีอยู่ในชนบทต่าง ๆ น้อย
บ้างมากบ้าง พวกขี้จามิตรก็เผาเสียสิ้น ที่ยังเหลืออยู่บ้าง
ก็ไม่มีใครจะรักษาเรียรายกระจัดกระจายไป ถึงซึ่งความพินาศ
ด้วยเหตุต่าง ๆ ครั้นกาลล่วงไป ๆ พระพุทธทวณะคือพระไตรปิฎก
ก็เสื่อมทายน้อยลง ไม่ครบพระธรรมชั้นแปดหมื่นสี่พัน นรชน
ทั้งหลายในพระนครนั้น ๆ เป็นคนมีปัญญาน้อย ประกอบไปด้วย
ความโลภ มากไปด้วยโทษโมหะครอบงำสันดาน เป็นคน
ไม่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทั้งเป็นคนไม่มีความเลื่อมใสใน
คุณวิเศษอันประเสริฐของพระพุทธศาสนา พากันเพิกเฉยเสียไม่
รักษาพระพุทธทวณะ และไม่สมควรจะเคารพภักศที่เป็นพหูสูตร
ต่างคนต่างถือทิฏฐิ ไม่สามารถจะทำกรรมสังคายนาได้ เหตุ
ดังนั้นพระธรรมจึงได้เสื่อมสูญมาสิ้นกาลนาน

๘ ครั้นเมื่อพระพุทธศักราชล่วงแล้วได้ ๓๘๕๒ ปีชาล พระ
ราชาองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าพระเจ้ารามาศิขิตสุวรรณโกละ
คือพระเจ้าอู่ทอง เมื่อพระชนมายุได้ ๓๗ ปี ได้เถลิงถวัลยราช

ทิศวัสสิโก รัชช กาเรนโต มหาปุณฺญโณ มหายโส มหาปริ-
 วาโร มหิตฺธิโก สยามชโซ ปุพฺพกุสลสันฺนิโย ปฐุมํ นครณฺญํ
 ปาสาทณฺญํ อารามวิหารอุโปสถาคารานิ ฯ เจตยณฺญํ การา-
 เปนฺโต สุวิภตฺตํ นานาปกาเรหิ เอกุณฺวิสทิวสฺสานิ สเมน ชัมเมน
 สัมปตฺตยํ จูโต ทานาทินิ นานากุสลกัมฺมานิ กโรนฺโต อายุ-
 ปริโยसानเน กาลํ อกาลิ ฯ

๙ ตทนนฺตรํ ทิสฺส ปตฺโต ราเมสฺสุโร นาม ทิศวัสสิโก
 มหาปุณฺญโณ สัมปตฺตํ ลภนฺโต ทินิ วสฺसानิ รัชช กาเรติ ฯ

๑๐ ตทนนฺตรํ มาตุโล พงฺมหรานายโก นาม รัชช วิจฉิน-
 ทิทฺวา ทํ ปพฺพาเชตฺวา อัญฺจวารสฺวสฺसानิ รัชช กาเรนฺโต
 มหาปุณฺญโณ สิลทานาทินิ พหุปุณฺญานิ กโรนฺโต สุขุ อายุก-
 ขโย กาลํ อกาลิ ฯ

สมบัติในกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นบุรีเป็นที่รื่นรมย์เช่นกับทวายเทพ
นคร พระเจ้าสุวรณโทละราชันนั้น เป็นผู้มียุพพะมุลการ
กุศลได้อบรมไว้แต่ในบุพพะชาติ และมีมหาบุญญาภิสมภาร
สมบุรณ์ด้วยมหาศปรากฎด้วยมหาวีราร ทั้งมีมหิททิฤทธิ์
เดชาภาพเป็นองไชยในสยามประเทศ จึงโปรดให้สร้างพระ
นครกับปราสาทก่อน ให้แวดล้อมด้วยปราการต่าง ๆ เป็นอันดี
แล้วโปรดให้สร้างอารามวิหารโรงอุโบสถ ให้แวดล้อมเป็นอันดี
ด้วยนานาปราการ ทรงบำเพ็ญกุศลจริยามิบริจาคทานเป็นต้น
ตำรงพระชนม์อยู่ในราชสมบัติโดยชอบธรรม สิ้นกาล ๓๘ ปีก็
สวรรคต

๘ ในลำดับนั้น พระราชโอรสของพระเจ้าอู่ทองนั้น ทรง
พระนามว่าพระราเมศวร เป็นผู้มียุญยิ่งใหญ่ พระชนม์ได้
๓๐ ปี ได้ครองราชสมบัติแทนพระราชบิดา ตำรงอยู่ในราช
สมบัติ ๓ ปี

๑๐ ในลำดับนั้น พระเจ้าลู่ซื่อว่าพมุนหานายก (คือขุนหลวง
พะงั่ว) ซึ่งเอาราชสมบัติได้แล้ว ขยับไล่พระเจ้าราเมศวรนั้น
ให้ไปเสียดจากพระนคร พระองค์ครองราชสมบัติอยู่ ๓๘ ปี เป็น
ผู้มียุญญาภิสมภารมากเป็นสุขพระไทย ทรงบำเพ็ญกุศลบุญ
ราศีมีศีลและทานเป็นต้น ตราบเท่าสวรรคต

๑๑ ตทนนันตรํ คัสส ปุคฺโต สุวณฺณจันโท นาม ทรุโณ
สํคตทิวสานิ รัชชํ กาวเรสิ ๑

๑๒ คัสสมิ สมะเย โส ราเมสฺสโร ทํ รัชชํ ฉินฺทิตฺวา
จมาเตคฺวา อวิสฺสานิ รัชชํ กาวเรนฺโต พหุပ္พญฺญานิ นานํปฺปกา-
รานิ กิตฺวา กาลํ อกาลิ ๑

๑๓ ตทนนันตรํ คัสส ปุคฺโต งามราชา นาม มหาပ္พญฺญโณ
มทายโส คิณิ วิสฺสานิ รัชชํ กาวเรสิ ๑

๑๔ ตทนนันตรํ คัสส มาคฺุโล นคเรนฺโต นาม สุวณฺณณฺฐมิ-
นคเร สามีโก พงฺมทานายกัสส ญาทิโก คัตถ อຍทํชเย ทํ
รัชชํ วิจฺฉินฺทิตฺวา ทํ จมาเตคฺวา วิสฺทิวสฺสานิ รัชชํ กาวเรนฺโต
พหุပ္พญฺญานิ กโรนฺโต ทิฆมายโก กาลํ อกาลิ ๑

๑๕ ตทนนันตรํ คัสส ปุคฺโต สาโม นาม ุพฺเพ ปัจฺฉา
ปรมราชาธิราชา นาม วิสฺทิวสฺสานิ รัชชํ กาวเรนฺโต มหาပ္พญฺญโณ
กาลํ อกาลิ ๑

๑๑ ในกาลเป็นลำดับนั้น พระราชโอรสของพระเจ้าพงมหานายกนั้น พระนามว่าพระสุวรรณจินตะ (คือพระเจ้าทองจันทร์) ยังทรงพระเยาว์อยู่ ได้ครองราชสมบัติแทนพระราชบิดาได้ ๗ วัน

๑๒ ในสมัยนั้น พระเจ้ารามศวรควบคุมพวกพละมาแย่งชิงเอาราชสมบัติได้ จับพระเจ้าสุวรรณจินตะไปสำเร็จโทษเสียแล้ว พระองค์เสวยราชย์ได้ ๖ ปี ทรงพระอุสสาหะขำเพื่อบุญการกุศลมีประการต่าง ๆ ครายเท่าสิ้นพระชนม์

๑๓ ในลำดับก่อนนั้นมา พระราชโอรสของพระเจ้ารามศวรนั้น ทรงพระนามว่าพระรามราชา เป็นผู้มียุญาธิการมาก เป็นผู้มียศใหญ่ ได้ครองราชสมบัติอยู่ ๓ ปี

๑๔ ในกาลต่อมานั้น พระเจ้าลุงของพระเจ้ารามราชา ทรงพระนามว่าพระเจ้านครอินท์ เป็นเจ้าเมืองสุวรรณภูมิ (เมืองสุพรรณ) เป็นญาติของพระเจ้าพงมหานายก ยกพละมาแย่งชิงเอาราชสมบัติในกรุงศรีอยุธยาแล้ว จับพระเจ้ารามราชานั้นสำเร็จโทษเสีย พระองค์ครองราชสมบัติในกรุงศรีอยุธยาอยู่ ๒๐ ปี มีพระชนมายุยืนยาว ทรงขำเพื่อบุญการกุศลเป็นอันมากครายเท่าสิ้นพระชนม์

๑๕ ในลำดับนั้น พระราชโอรสของพระเจ้านครอินท์นั้น ในกาลก่อนพระนามว่าพระเจ้าสาม ภายหลังเรียกพระนามว่าพระ

๓๖ ตทนนันตรี คัสส ปุคโต ปรมติโลกนาโถ นาม ตัตถ
 นครเว รัชช กาเรนโต มหาปุญญโณ มหาสุโข มหาชเน ปุญญ-
 ญานิ การาเปตวา ปุญญานิ กโรนโต วิสตีวีสถานิ รัชเช จูโต
 คัสส ปุคคัสส อินทราชัสส นาม อตตโน ทํ รัชชํ ทตฺวา สย
 สาสเน ปัพพชิ ฯ

๓๗ โส อินทราชา มหาปุญญโณ มหายโส สัตตคัสสวีสถานิ
 รัชชํ กาเรนโต ทานาทินิ นานาปุญญานิ กโรนโต คัสสิ จิ
 สุโข มัจจุราชสันติกํ คัจฉติ ฯ

๓๘ ตทนนันตรี คัสส ปุคโต รามาริปติ อัญญูตีสวีสถานิ รัชชํ
 กาเรนโต มหายโส มหาปริวาริ ทานาทินิ พหุปุญญานิ กโรนโต
 จิ สุโข กาลํ อกาลิ ฯ

๓๙ คัสสิ อโยชยนคเร ทส เต ราชานो สุวัณฺณโถลาทโย
 ทานาทินิ กุสลกัมมานิ พหุณี वा อารามวิหารปริเวณานิ वा
 นานัชปการานิ อชฺชยานิ वा พุทฺธสาสเน สัทธาปสันนา อกุสลานิ

เจ้าบรมราชาธิราช เป็นผู้มียุญมากครองราชสมบัติอยู่ ๒๐ ปี จึง
สวรรคต

๑๖ ในกาลต่อมานั้น พระราชโอรสของพระเจ้าบรมราชาธิราช
นั้น พระนามว่าพระบรมไตรโลกนาถ ได้เสวยราชสมบัติใน
พระนครนั้น เป็นผู้มียุญญาธิการใหญ่ ประกอบด้วยมหาสุ
ภาพ ชักชวนมหาชนให้กระทำการบุญ ส่วนพระองค์ก็ทรง
บำเพ็ญการบุญเสมอ ๆ ดำรงอยู่ในราชสมบัติ ๒๐ ปี แล้ว
มอบราชสมบัติให้แก่พระราชโอรสของพระองค์ ทรงพระนามว่า
พระอินทราชา ส่วนพระองค์ก็ออกทรงบรรพชาในพระพุทธศาสนา

๑๗ พระเจ้าอินทราชานั้น มียุญญาธิการอันยิ่งใหญ่ ประกอบ
ด้วยมหายศบริวาร เสวยสิริราชสมบัติอยู่กำหนดกาลนานได้ ๓๗ ปี
ทรงบำเพ็ญบุญญาธิการบริวารเป็นต้น เสวยสมบัติสุขอยู่ใน
พระนครนั้นสันกาลนาน จึงสวรรคต

๑๘ ในกาลเขื่อนานั้น พระราชโอรสของพระเจ้าอินทราชา
นั้น พระนามว่าพระรามาศิขิต เป็นผู้มียุญยศบริวาร
บำเพ็ญกุศลสมภารมีการบริวารเป็นต้น ดำรงพระชนม์เป็น
สุขอยู่นาน กำหนดกาล ๓๘ ปี จึงสวรรคต

๑๙ พระราชา ๑๐ องค์มีพระเจ้าอู่ทองเป็นต้น ซึ่งได้ครองราช
สมบัติในกรุงศรีอยุธยา นั้น ทรงพระราชศรัทธาปลื้มนาการเลื่อม
ใสในพระพุทธศาสนา ได้บำเพ็ญพระราชกุศลจริยามิทานเป็นต้น

พหุณี วา อัยยานิ วา กโรนิตา ราชกิจเจสุ ยถาพลั ยถามุพหิ
 นานากาเรเหที กัมมานิ กริตวา มัจจุฆวสันตา อายุปริโยसाने
 ยถากัมมิ คตา ๑

ปฐมทสราชกถา นิฐฐิตา

๒๐ พุทธิสกกกราเช เทวสทตติสวัจจราภินิ เทวสวัจจรสทิส-
 สานิ อติกกันเต อสุภสวัจจเร เอตถ อโยทยนคเร รามายปติโน
 ปุตโต สมติจัพุทธิฆาโร นาม ยัญจวีสานิ รัชชั กาเรนโต
 ราชยเวณิฐิตอ อหิวาทกโรเคน กาลกโต โหติ ๑

๒๑ ตทนนตรั ทิสส ปุตโต วรรญฐาธิราชกุมารอ นาม
 ยัญจวีสสิโก ยัญจมาลี รัชชั กอเรสิ ๑

๒๒ ทิสส รามายปติโน ชยราชาลี นาม ภาคิเณยโย ต
 กุมารั ฆาเตทวา เทรสวีสานิ รัชชั กาเรนโต มหายโส
 มหัพพะโล นานายัญญานิ กโรนโต กาลั อกาลิ ๑

และโปรดให้สร้างบริเวณอารามวิหารมีประการต่าง ๆ มากมาย
น้อยบ้าง และได้กระทำการออกศุลมากบ้างน้อยบ้าง และได้
กระทำการในราชกิจด้วยเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามสมควรแก่กำลัง
ปัญญา ตามสมควรแก่สติของพระองค์ จนพระองค์ดำรงอยู่
ในปากพระยามัจจุราช สิ้นพระชนม์แล้วก็ไปตามยถากรรมของ
พระองค์

ปฐมทศราชกถา นิฏฐิตา

ว่ามาด้วยพระราชาเป็นปฐม ๑๐ พระองค์เสร็จเท่านั้น

๒๐ ครั้นเมื่อพระพุทธศักราชล่วงแล้ว ๒๐๗๒ ปี ในรัชกาลเอกศก
พระราชโอรสของพระเจ้ารามาทิยที่ผู้ครองกรุงศรีอยุธยา พระ
นามว่าสมเด็จพระพุทธชากรุง (สมเด็จพระบรมราชามาตยาพุทธชากรุง)
ได้ครองราชสมบัติดำรงอยู่ตามราชประเพณี ๕ ปี ก็สวรรคต
ด้วยอหิวาตกะโรค

๒๑ ในลำดับนั้น พระราชโอรสของสมเด็จพระพุทธชากรุงนั้น
พระนามว่าพระรัฎฐาธิราชกุมาร มีพระพรรษา ๕ ปี ขึ้นครอง
ราชสมบัติได้ ๕ เดือน

๒๒ พระราชภาคิไนยของพระเจ้ารามาทิยคือนั้น พระนามว่าพระ
ชัยราชาลี (พระชัยราชาธิราช) จั้พระรัฎฐาธิราชกุมารสำเร็จ
โทษเสียแล้ว ขึ้นครองราชสมบัติอยู่ ๓๓ ปี มีมหันตะอภินิหาร

๒๓ ตทนนันตรี คัสส ปุคโต พยัคโต นาม ทสวัสสิโก
คิณิ วัสสานิ รัชช กาเรนโต คัสส ชยราชาสิโน อัคคมเหสียา
โยคตลิสตาจันทาย ฆาฏิโต ๑ ส่า นายกชินราชัสส คัม รัชช
ทัตวา สย อัคคมเหสิ อโหสิ ๑

๒๔ นายกวรวิงสาชิ (น) ราชา จัตตาพิสทิวสานิ รัชช
กาเรนโต นายกพิเรนทเทเวน ๑ นายกอินทเทเวน ๑ สหาลีย-
เสน ๑ นหุตราชเสนาย ๑ ฆาติโต ลิสตาจันทาย สัทชิ
อโหสิ ๑

๒๕ คัสมิ วานรลวิจเร คัสส ชยราชาสิโน ภาคินัยโย
วรทิวราชา นาม คัสมิ อโยเชยว รัชช กาเรนโต มหาชัมม-
ราชนาเมน คุณพิเรนทเวสส วิสสนุโลกนคเร รัชช ทัตวา
เตลสิ มหาสมยัคคิ ทัตวา สัตต เสตหัตถิโน ลภิตวา
มหาปุญญโญ มหายโส มหายุวาโร คัตถ สขิ วสติ ๑

ทั้งมีพลทหารเป็นอันมาก ทรงบำเพ็ญนานาบุญญาภิสมภาร
มีประการต่าง ๆ ตรายเท่าสิ้นพระชนม์

๒๓ ในลำดับนั้น พระราชโอรสของพระเจ้าชัยราชาธิราชนั้น
พระนามว่าพระยอกฟ้า พระชนม์ได้ ๑๐ ขวบ ครองราชสมบัติ
ได้ ๓ ปี

พระอรรคมเหษีของพระเจ้าชัยราชาธิราชนั้น พระนามว่า
พระแม่อยู่หัวสิสุตาจันท์ ให้จับพระยอกฟ้าสำเร็จโทษเสียแล้ว
จึงมอบราชสมบัติให้แก่ขุนชินราช ส่วนพระแม่อยู่หัวสิสุตาจันท์นั้น
ก็ได้เป็นพระอรรคมเหษี

๒๔ ขุนชินราชเลื่อนยศขึ้นเป็นขุนวรวงษาธิราช ครองราช
สมบัติอยู่ ๔๐ วัน ในกาลนั้น ขุนพิเรนทรเทพด้วย ขุนอินทร
เทพด้วย หลวงศรียศด้วย หมื่นราชเสนาด้วย ทั้ง ๔ นาย
ช่วยกันจับขุนวรวงษาธิราชกับท้าวสิสุตาจันท์ สำเร็จโทษเสีย
พร้อมกัน

๒๕ ในขั้วออกนั้น พระราชภาคิไนยของพระเจ้าชัยราชาธิราชนั้น
พระนามว่าพระเชียรราชา ได้ครองราชสมบัติในกรุงศรีอยุธยา
นั้น จึงพระราชทานสมบัติในเมืองพิษณุโลก แต่ขุนพิเรนทรเทพ
โดยชื่อตั้งว่าพระมหาธรรมราชา และพระราชทานมหาสมบัติ
แม้แต่ชนเหล่านั้น ๆ ตามสมควรแล้ว ภายหลังพระองค์ได้เสวยตร
กัญชรช้างเผือก ๗ ช้าง พระเชียรราชานั้น พระองค์เป็นผู้มี

๒๖ ทศมฺ สกฺรสิวํจเร เอโก ราชานํ หังสถานคเว รัชชํ
 กาวเรนโต จตฺรังคินยา เสนาย มหันทํ สฺวโยธํ อาทาย
 อโยชยนครํ ปรียุณหํ ฉินฺทิตฺกามา อาคินฺตวา อัญญมัญญํ
 ยุชฺฉิตฺวา ทํ อลภิตฺวา จตฺเสตทตฺถิโน สท ปรตฺเตน ยาจิตฺวา
 เตนยํ ทินฺโน เทยํ อาทาย อตฺตโน นครํ นิวัตฺตติ ฯ

๒๗ โส เทหฺรราชา โสพัสวสฺสานิ รัชชํ กาวเรนโต พหุปรุญฺญานิ
 กโรนโต จตฺเสตทตฺถิ วิยฺปวาโส อุกกัณฺฐิตฺวา ทุมโน มตา-
 มหินฺทิสฺส นาม ปรตฺตสฺส อตฺตโน ทํ ราชสฺมยฺสํทตฺติ ทิตฺวา สยํ
 พุทฺธสาสเน ยํพพิ ฯ

๒๘ โส มหามหินฺโท สตฺตวสฺสานิ รัชชํ กาวเรนโต หังสारा-
 เชน ยํจามิตฺเตน อาคินฺตวา ยุชฺฉิตฺวา อโยชยนครํ วิจฉินฺทิตฺวา
 ลทฺโธ วิสฺสนุโลกนคเว สามิเกน มหามมฺมราชานิ สุกตฺติโต
 ทศมฺ คนเว ทํ จูเปนโต อตฺตโน นครํ นิวัตฺตติ ฯ

มหาบุญญาธิการ มหาบริวารยศเสวยสุขสมบัติอยู่ในกรุงศรี
อยุธยา

๒๖ ในขุณนี้ พระราชาองค์หนึ่ง ได้ผ่านราชสมบัติใน
พระนครหงสาวดี ยกพลสุโยหาใหญ่เป็นกระบวนจตรงคเสนา
มา มีพระราชประสงค์จะแย่งชิงเอากรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นเมือง
อันบริบูรณ์ จึงเขารบพุ่งซึ่งกันและกัน ก็ไม่ได้กรุงศรีอยุธยา
นั้นทั้งพระไทยประสงค์ จึงขอเสวตรกฤษฏ์ & ช้าง กับพระราช
โอรสองค์หนึ่ง ครั้นพระเชษฐราชาให้แล้ว พระเจ้าหงสาวดี
ก็พาช้างกับพระราชโอรสของพระเชษฐราชา กลับไปสู่เมือง
หงสาวดีของพระองค์

๒๗ ฝ่ายพระเชษฐราชานั้น พระองค์เสวยราชสมบัติอยู่ ๓๖ ปี
ทรงพระอุสสาห์ทำการบุญการกุศลเป็นอันมาก ความที่พระองค์
พลัดพรากจากเสวตรกฤษฏ์ & ช้าง ก็กระสันเลี้ยพระไทย จึง
มอบเวนราชสมบัติให้พระราชโอรสของพระองค์ พระนามว่าพระ
มหามหินท์ ส่วนพระองค์ก็ออกทรงบรรพชาในพระพุทธศาสนา

๒๘ ฝ่ายพระมหามหินทรานั้น ครองราชสมบัติได้ ๗ ปี
พระเจ้าหงสาวดีผู้เป็นขุณมิตร ยกพลมารบแย่งชิงเอาพระนคร
ศรีอยุธยาได้ จึงตั้งพระมหาธรรมราชาผู้เป็นเจ้าเมืองพิษณุโลก
ผู้มีความรักดีอ่อนน้อมต่อพระองค์ ให้ครองกรุงศรีอยุธยานั้น
แล้ว พระองค์ก็เสด็จกลับไปยังเมืองหงสาวดีของพระองค์

๒๘ โส มหาธมฺมราชาสีทวิรัตน นาม มหายโส มหาปุณฺญโณ
มหาสุโข พหุปุณฺญานิ กโรนฺโต พาวีสติ รัชชํ กาเรนฺโต
กาลํ อกาลํ ฯ

๓๐ ศัสส ปุตฺโต นริสฺสราชา นาม วิสฺสนุโลกนคเร รัชชํ
กาเรทฺวา ศัสสิ หังสาร์ญฺญเณ มเต อปฺราชา หังसानคเร
รัชชํ กาเรทฺวา นริสฺสสสิ ปทฺฐุโฐ วสติ ตํปํ ญุตฺวา สห
อนฺชาธิราเชน สํคามํ จินฺเตทฺวา อโยชยนคเร วสันฺโต หังสา-
รฺญฺญโณ ราชปุตฺเตน อปฺราเชน อนฺพนฺชิตฺวา สํคามํ กิตฺวา
เตน สทฺธิ คชยฺทฺเชน ยฺชฺฉนฺโต อปฺราชสฺส สิสฺส ฉินฺทิตฺวา
ทิมทณฺฑทอลินา วเน ตํ มาเรนฺโต หิตฺถิกชนฺเช สทฺธาภิชโย
ศัสสิ ราชานิสเโก มหายโส มหาเตโช พุทฺชสทฺถกราชเ จต-
ตฺสสวํจจรเอกสตาธิกานิ เทวสวํจจรสทฺสฺसानิ อตฺถิกนฺเต ศัสสิ
พยคณฺฑสวํจจเร รัชชํ กาเรนฺโต ฯ

๓๓ (ตํ นครํ) ปิจฺจามิตฺเตน กัมพฺุชาธิปติรฺญฺญา จตฺรังคนิ-
กาเย คเชทฺวา ยฺชฺฉมาเปตฺถกาเมน อากจฉนฺเตน ตํ นครํ
ปรีวาริตอ อัญฺญมัญฺญํ ยฺชฺฉนฺโต กัมพฺุชาธิปติราชํ จต-
รังคนิกาเยน สทฺธิ ปฺราเชนฺโต ปลาเปนฺโต ตํ อนฺคินฺตฺวา
ยฺชฺฉนฺโต มหาชนํ ฌาเตทฺวา กัมพฺุชนครํ ปุตฺโต ตํ นครํ
ปรีวาเรนฺโต อตฺตโน สุรโยชํ (ตํ นครํ) ยฺชฺฉมาเปนฺโต จ
ปลาเปนฺโต จ ตํ กัมพฺุชาธิปติราชํ ปลาเปสิ ฯ โสยํ

๒๙ พระมหาธรรมราชานันเป็นผู้ประกอบด้วยมหายศ ปรากฏ
ด้วยบุญญาภิหารมีความสุขมาก และอุสสาหะทำการบุญโดย
อเนกประการ ครองราชสมบัติได้ ๒๒ ปีแล้วก็สวรรคต

๓๐ พระราชโอรสของพระมหาธรรมราชานัน พระนามว่า
พระนเรศวร ได้ครองราชสมบัติในเมืองพิษณุโลก ครั้นพระเจ้า
หงสาวดีสวรรคตแล้ว พระยาอุปราชได้ครองราชสมบัติในเมือง
หงสาวดีแล้ว จึงยกพลนิกายมาประทุษร้ายพระนเรศวร เมื่อ
พระนเรศวรทราบเหตุนั้นแล้ว พร้อมใจกันกับพระอนุชาธิราช
คิดทำการสงครามอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ครั้นพระยาอุปราช
ผู้เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าหงสาวดียกพลติดตามมา ก็ทำ
การสงครามกับพระยาอุปราช ด้วยศษยทศ พันพระเคี้ยว
พระยาอุปราชขาด ด้วยพระแสงง้าวตามยาว ให้สิ้นพระชนม์
ในทิวหรณงค์นั้น

๓๑ ครั้นพระนเรศวรได้ชยชำนะบนคอคชสารแล้ว ทำการพระ
ราชพิชิตบรมราชาภิเสกเป็นบรมกระษัตริ มีพระมหาอิศริยยศและ
มีมหาเศขานภาพแผ่ไปในทิศานทิศ พระองค์ได้เสวยราชสมบัติ
ในกรุงศรีอยุธยา ครั้นเมื่อพระพุทศักราชล่วงแล้วได้ ๒๓๓๔ ปี
ในรัชกาลศรีศก

ครั้งนั้นพระเจ้ากรุงกัมพูชาธิบดีผู้เป็นข้าศึก มีพระราช
ประสงค์จะทำสงครามด้วยพระนเรศวรนั้น จึงยกพลจตุรงคินิกายมา

ย๑ที่๑ช๑นา๑ว๑าย ๑ป๑ลา๑ย๑น๑โ๑ต ๑เต๑น ๑น๑ริ๑ส๑ส๑รา๑เช๑น ๑ย๑ที่๑ช๑นา๑ว๑ อ๑าร๑ย๑ค๑น๑-
๑เต๑น ๑อ๑น๑พ๑น๑ชน๑เต๑น ๑ค๑ ๑ป๑า๑ป๑ุ๑ณ๑น๑เต๑น ๑น๑ท๑ย๑ น๑า๑ว๑าย ๑อ๑ญ๑ญ๑ม๑ญ๑ญ๑
๑ย๑ช๑ณ๑น๑เต๑น ๑ม๑หา๑ส๑เร๑น ๑นา๑ว๑าก๑ู๑บ๑ ๑ข๑บ๑ค๑ว๑า ๑ค๑ ๑ภ๑ค๑ค๑น๑เต๑น ๑ค๑
๑รา๑ชา๑น๑ ๑ค๑เห๑ต๑ว๑า ๑ฆ๑มา๑ค๑โ๑ต ๑กา๑ล๑ ๑อ๑กา๑ล๑ ๑

๑๒ โ๑ส ๑น๑ริ๑ส๑ส๑รา๑ชา ๑ภ๑ม๑พ๑ุ๑ชน๑ค๑ร๑ ล๑ภ๑ค๑ว๑า ๑น๑คร๑อ๑พ๑พ๑ุ๑ท๑ม๑ล๑ร๑ู๑เป
๑คา๑หา๑เป๑ค๑ว๑า ๑ม๑หา๑ช๑เน ๑ป๑ุ๑ค๑ท๑า๑รา๑ท๑โย ๑ค๑ส๑ส ๑ร๑ญ๑โ๑ญ๑ อ๑า๑ท๑าย
๑อา๑ค๑น๑ค๑ว๑า ๑น๑คร๑ ๑อ๑ค๑ต๑น๑ ๑น๑ิว๑ค๑ค๑ติ ๑ โ๑ส ๑รา๑ชา ๑ร๑ช๑ช๑ ๑กา๑เร๑น๑โ๑
๑ก๑ติ๑ป๑ย๑ส๑ว๑จ๑น๑เร ๑ว๑ล๑น๑โ๑ต ๑จ๑ต๑ร๑ง๑ค๑เส๑นา๑ย ๑สุ๑ร๑โย๑ธ๑ ๑อ๑ย๑โย๑เช๑น๑โ๑
๑ช๑ท๑ท๑ก๑น๑คร๑ ๑ว๑ิ๑ช๑ค๑ ๑ห๑ง๑ส๑า๑น๑ค๑ร๑ส๑ส ๑ป๑ห๑ร๑น๑โ๑ต ๑อ๑ญ๑ญ๑ ๑ช๑ท๑ท๑ก๑น๑คร๑
๑ป๑ห๑ร๑น๑โ๑ต ๑ห๑ง๑ส๑า๑น๑ค๑ร๑ส๑ส ๑ ว๑มา๑รา๑ช๑ส๑ส ๑ ว๑ิ๑ช๑เต ๑น๑ค๑เร ๑ว๑โย๑ช๑
๑ย๑น๑โ๑ต ๑ป๑ร๑า๑น๑ิว๑ค๑ค๑ติ๑ว๑า ๑น๑คร๑ ๑อ๑ค๑ต๑น๑ ๑อา๑ค๑โ๑ต ๑ก๑ติ๑ป๑ย๑ว๑ส๑เส ๑ว๑ล๑น๑โ๑
๑อ๑ญ๑ญ๑ย๑ ๑น๑คร๑ ๑ค๑จ๑ณ๑น๑โ๑ต ๑ค๑ ว๑โย๑ช๑ย๑น๑โ๑ต ๑ล๑ง๑ค๑ลา๑ง๑ค๑น๑คร๑ ๑ค๑น๑ค๑ว๑า
๑ค๑ ว๑โย๑ช๑ย๑น๑โ๑ต ๑ป๑น ๑ค๑น๑ค๑ว๑า ๑ย๑น๑น๑ร๑ส๑ว๑ส๑า๑น๑ ๑ร๑ช๑ช๑ ๑กา๑เร๑น๑โ๑

แวกล้อมพระนครนั้น ต่างยกพลนิกรรอคักต่อสู้ซึ่งกันและกัน ฝ่าย
พระเจ้ากรุงกัมพูชาธิบดีก็ตั้งพลจตุรงคินิภาย ฝ่ายแพะหั้นเข้า
พระนคร พระนเรศวรยกพลตามรบไป ผ่านหาชนตายเป็นอัน
มากจนถึงกัมพูชนคร จึงมีรับสั่งให้ล้อมพระนครไว้แล้ว ให้
สุรโยธาของพระองค์เข้ารบคลุมบอน จนเข้าพระนครได้ พระเจ้า
กัมพูชาธิบดีหนีออกจากเมืองลงยุทธนาวาหนีไป พระนเรศวร
จึงเสด็จลงทรงยุทธนาวาเล่นติดตามไป ครั้นทันพระเจ้ากัมพูชา
ธิบดีเข้าแล้ว ต่างก็ต่อสู้ซึ่งกันและกัน ด้วยยุทธนาวาในท่าม
กลางน้ำ พระนเรศวรจึงให้ยิงเสากะโถงด้วยปืนใหญ่ เสากะ
โถงนั้นก็หักสับสิ้นไป จับพระเจ้ากัมพูชาธิบดีได้แล้ว ก็ให้
สำเร็จโทษเสีย

๓๒ ครั้นพระนเรศวรได้กัมพูชนครแล้ว ก็ให้กวาดครอยครวั
พามหาชนมาเป็นอันมาก ทั้งให้พาพระราชโอรสและพระมเหสี
ของพระเจ้ากัมพูชาธิบดีนั้นมาด้วย แล้วเสด็จกลับพระนครของ
พระองค์ เมื่อพระนเรศวรนั้นเสวยราชสมบัติประมาณได้สดงสาม
ปี จึงให้ยกสุรโยธาเป็นกระบวนจตุรงคเสนา เข้าตีเมืองน้อย
ซึ่งเป็นแคว้นแคว้นของเมืองหงสาวดีได้แล้ว ยกไปตีเมืองน้อยอื่น
อีก ทำให้พระเจ้าพม่าพลัดพรากจากแคว้นแคว้นพระนครแล้ว
ก็เสด็จกลับมาพระนครของพระองค์ ครั้นอยู่มาสองสามปียกไป
ตีเมืองอื่นให้แตกย่อยยับไปแล้ว ยกไปตีลุมคะฉวงนครให้

ทางคนคนเร มรณโต รณวิญญูย์ มรติ ฯ โส กุสลกัมมัญญ์
 พุทธิยยลัคคารามิ กโรนโต มหาปุญญโณ มหายโส มหานุภาโว
 มัจจุสันตักิ คัจฉติ ฯ

๓๓ สัพปลังวัจฉเร ทัสส นริสสรัญญโณ อุนชาธิราชา ราเมส-
 สโร นาม มหายุญญโณ มหายโส สัตตวิสสานิ รัชช กาเรนโต
 ทานาทินิ นานากุสลกัมมมานิ กโรนโต ทัสสิ สุขวสันโต กาลิ
 อกาลิ ฯ

๓๔ กุกักรสังวัจฉเร ทัสส ปุตโต อินทราชา นาม คโย
 เสททัตถิโน ลภิตวา มหายุญญโณ มหายโส มหานุภาโว ภิต-
 ยัจจามิตโต นานาเขตเตสสุ कुณหวิตโต เอกุณวิสทิวสสานิ รัชช
 กาเรนโต นานายุญญานิ กโรนโต อายุปริโยसानะ ยถากัมมิ
 คโต ฯ

๓๕ อิติ ทส เต ราชาโน สมติจพุทฺธางกราทโย ทัสสิ
 อโยชยนคเรยิ ทิมกาเล वा लहकाเล वा รัชช กาเรนตา
 สามีสम्मตา นานายุญญา นานากัมมมานิ กุสลံ वा อกุสลံ वा
 สิลทานาทินิ ปาณาติปาตาทินิ กโรนตา พหุสัทธา वा อัยป-
 ลัทธา वा นานาภรณเหติ พุทธิยสาสเน ปุญญสุนันนิยา ภิกขุสम्म

แตกพลัดพรายแล้ว พระองค์เสวยราชสมบัติได้ ๓๕ ปี สวรรคต
ในค่ายรบในเมืองทางตะวันตก และพระนเรศวรนั้น ได้บำเพ็ญ
การกุศลสร้างอารามพุทฺธไสววรรย เป็นผู้มียุทธญาธิการ
มหันตยศ ปราบกฏด้วยมหานุภาพ เสด็จไปสู่สำนักมัตยราช
ตามยถากรรมของพระองค์

๓๓ ในปีมะเส็ง พระอนุชาธิราชของพระนเรศวรนั้น พระนาม
ว่าพระรามเมศวร เป็นผู้มียุทธและยศใหญ่ ได้เสวยราชสมบัติ
อยู่ ๗ ปี พระองค์ทรงบำเพ็ญการกุศลต่าง ๆ เป็นสุขสำราญ
พระไทยอยู่ในกรุงศรีอยุธยา นั้น ตรายเท่าสวรรคต

๓๔ ในปีจอ พระราชโอรสของพระรามเมศวรนั้น พระนามว่า
พระอินทราชา เป็นผู้มียุทธญาธิการมหายศ ปราบกฏด้วย
อานุภาพใหญ่ แม่ไปในนานาประเทศ ซ้ำคึกข่มเกรงขาม
คร้ามพระเดชานุภาพ พระองค์มีเสวยตรกฤษ ๓ เชือก เสวย
ราชสมบัติได้ ๓๘ ปี ก็สวรรคตโดยไปตามยถากรรม ในกาล
เมื่อสิ้นพระชนมายุ

๓๕ กระจัศร ๓๐ พระองค์นั้น มีสมเด็จพระมหาพุทฺธทางกูรเป็น
ต้นตงนี้ ได้ครองราชสมบัติในกรุงศรีอยุธยา นานอย่างเร็วข้าง
สมมุติว่าเป็นเจ้าประเทศ ทรงบำเพ็ญการบุญการกุศลต่าง ๆ
มีทานและศีลเป็นต้นข้าง กระทำการอกุศลต่าง ๆ มีปาณาติบาต
เป็นต้นข้าง บางพระองค์ก็มีพระราชศรัทธามาก บางพระองค์

พหุสส์ตํ ชัมมวินยวิสารทํ พหุวิชํ ฟูพะเพ ชัมมัญญํ วินยัญญํ
สังคิตํ น การาเปเนติ กัสมา เตสํ ราชุนัญญํ วิกขุณญญํ อกรณิ-
ยัญญานัญปะตตะตา จ เหตุอุปนิสส์สยอกรณียัตตะตา จ ตัสมา เตหิ
เตหิ สังคิตियํ เตยัญญกํ พุทฺทชวณํ น กตํ ฯ เตยํ อัญญานิ
กุสลกัมมานิ กัตวา อายุปริโยसानเน ยถากัมมํ กตวา ฯ

ทุตติยทสราชกถา นิฎฐิติตา

๓๖ พุทฺธสัทฺถกฺวาชเ อเกสฺสคตฺติสฺสวัจจรรสตาชิกานิ เทวสฺสวัจจรร-
สทฺสฺसानิ อตฺถิกกนฺเต นาคสฺสวัจจเร ตสฺส อินฺทราชาสฺส ปตฺโต
เชฏฺฐราชา นาม อโยชยนฺคเร ฟูญฺญวณฺโต ปุณฺณรทฺสวสฺสโก
อัญฺฐู มาเส รัชชํ ภาเรนฺโต เอกํ เสคทฺตํ ลภิตฺวา อัยย-
ปุณฺญโณ ทจฺจริโต โหติ ฯ

กัมครุฑธาน้อย บ้างพระองค์ก็สั่งสมการบุญในพระพุทธศาสนา
 แต่หาได้ให้พระภิกษุสงฆ์ผู้เป็นพหูสูตร ผู้มีขุณฺญาแก้วกล้า
 ฐรรณวินัย ทำสังคายนาพระธรรมวินัยเหมือนในกาลก่อนไม่
 จึงมีคำขุณฺญาว่า เหตุไรภรรยาทั้งหลายเหล่านั้น จึงไม่
 ทำสังคายนาพระไตรปิฎก

มีคำวิไลชันว่า ภรรยาทั้งหลายเหล่านั้น ไม่ทำ
 สังคายนาพระไตรปิฎก เพราะภรรยาเหล่านั้นก็ พระภิกษุ
 สงฆ์ทั้งหลายก็ ยังเป็นผู้ตกอยู่ในที่ไม่ควรจะทำสังคายนา ทั้ง
 ไม่มีเหตุและอุปนิสัยที่จะทำสังคายนา เหตุคั้งนั้นภรรยาเหล่านั้น
 จึงไม่ทำสังคายนา และภรรยาเหล่านั้นต่างพระองค์ก็บำเพ็ญ
 การกุศลตามกำลังแห่งตน ครั้นถึงกาลอายุขัยแล้วก็ไปตาม
 ยถากรรม

ทศราชกถาทองจบเพียงนี้

๓๖ ในขุณฺญาโรง พระพุทธศักราชล่วงแล้ว ๒๓๗๑ พรรษา พระ
 ราชโอรสของพระอินทระราชานั้น พระนามว่าพระเชษฐุราชาเป็น
 ผู้มีขุณฺญา พระชนม์ ๑๕ ปี ขันเสวยราชสมบัติในกรุงศรีอยุธยา
 แทนพระราชบิดาได้ ๘ เดือน ได้เสวยตรกฤษฏ์เชือกหนึ่ง แต่
 ว่าพระองค์เป็นผู้ปราศจากขุณฺญาปรีชา ทำแต่การทุจริตผิด
 ราชประเพณี

๓๗ ตทนนันทรํ เสนาปติอาทโย คัมปี ราชานํ คเหตฺวา ฌา-
 เตตฺวา คัสสยํ เวมาตีกํ เอกํ ปุคฺคํ อาทิจฺจวงฺสํ นาม นววสฺสีกํ
 คัสสมิ รัชเช สยฺยปสฺสวฺจฺนเร อภิสสิญฺจิสฺสุ ๑

๓๘ ตทนนันทรํ อัญฺชุติวสาชิกกมาลํ รัชชํ กาเรนฺคํ คัมปี
 เคยฺย ชนา มาเรตฺวา คัสสยํ เวมาตีกํ อัญฺชฺญํ เอกปุคฺคํ สิสฺสุ-
 ษมฺมราชมานํ เทรสวสฺสีกํ รัชเช อสฺสสวฺจฺนเร อภิสสิญฺจิสฺสุ ๑
 โสยฺย เสสอัญฺชฺวารสวสฺสทานิ รัชชํ กาเรนฺโต มหาปุญฺญโณ มหา-
 ยโส มหาเตโช สทฺธาสมฺมชฺชนโน ทานาทินิ ปุญฺญกัมมมานิ
 กโรนฺโต สเมน ชมฺเมน ราชกิจฺเจเน จรฺนฺโต อายุปริโยसानเ
 นัจฺจุราชสฺส สันตีกํ ยถากัมมํ คจฺฉติ ๑

๓๙ ตทนนันทรํ คัสสํ ปุคฺคโต ทิยโร นาม ทฺวาทสวสฺสลิโก
 รัชชํ กาเรนฺโต มหาเสนาปตินา มหาปุญฺญเณน ทํ ราชกิจฺเจ
 ปฏฺฐอนุสาเสนฺเตน คัมปี อุจฺฉงฺเค นิสิตทาเปตฺวา เสวเก อุกฺขฺฐฺวา-
 เปตฺวา อตฺตโน มาตุ กเลวรณายิตกาเล เอกสวฺจฺนเร ฌาติโต ๑

๓๗ ในลำดับนั้น ชาวพระนครทั้งหลายมีเสนาบดีเป็นต้น
พร้อมใจกันจับพระเชษฐุราชานั้นได้แล้ว ก็นำไปสำเร็จโทษเสีย
จึงอภิเษกพระราชโอรสของพระอินทราชาองค์หนึ่ง ซึ่งเป็นพระ
อนุชาต่างมารดากับพระเชษฐุราชา พระนามว่าพระอาทิตย์วงษ์
พระชนม์ได้ ๕ ปี ให้ครองราชสมบัติในกรุงศรีอยุธยาในวัยมะเสง

๓๘ ในลำดับนั้น ชาวพระนครทั้งหลายมีเสนาบดีเป็นต้นเหล่า
นั้น จึงจับพระอาทิตย์วงษ์ ซึ่งครองราชสมบัติได้ ๓ เดือนกับ
๘ วัน นำไปสำเร็จโทษเสียแล้ว จึงอภิเษกพระราชโอรสของ
พระอินทราชานั้น ต่างมารดากับพระอาทิตย์วงษ์ พระนามว่า
พระศรีธรรมราชา พระชนม์ได้ ๓๓ ปี ให้ขึ้นครองราชสมบัติ
ในวัยมะเมีย พระศรีธรรมราชานั้น ครองราชสมบัติได้ ๑๘ ปี
เศษ พระองค์เป็นผู้มีบุญและเกียรติกษัตริย์ ปราบกฏด้วยมหา
เขษานูปภาพ มีพระไทยประกอบด้วยศรัทธา ทรงพระอุสสาหะ
บำเพ็ญการบุญมีทานบริจาคเป็นต้น ประพฤติในราชกิจโดยชอบ
ธรรม ครั้นถึงกาลอายุชัยแล้ว ก็เสด็จไปสู่สำนักพระยามัจจุราช
ตามขณการกรรมของพระองค์

๓๙ ในกาลเป็นลำดับนั้น พระราชโอรสของพระศรีธรรมราชา
พระนามว่าพระเชษฐุราชา พระชนมายุ ๑๒ ปี ได้เสวยราช
สมบัติในกรุงศรีอยุธยาในวัยมะเสง มหาดเล็กผู้หนึ่ง เป็นผู้มีความ
ซื่อสัตย์มาก เมื่อจะสั่งสอนว่าราชการทั้งปวงก็อุ้มพระเชษฐุราชา

๔๐ โส เสนาปตีย์ สวรรค์ณปาสาโท นาม ราชา อั้นโต
 วมมีเก สวรรค์ณปาสาทลัทธคา ชัยัญญาสวัสสิโก มหาปฐมัญญ
 มหัทธโก มหาเตโช คัสมี อโยชยนคเว กติปยวสเส รัชช
 กาเรนโต สขัมเมเน ภิกขนา ราชวงเสน อปัพพิชิตวา รัชช
 ฉินทิตโต อั้นเตปุรา ปลายันโต ราชุຍยานะ วสันโต ฯ

คัสมี ทิวเส สุวโยเช อาทาย เอก คัตถิน อารุยห
 นีวตติตวา อั้นเตปุริ ปวิสันโต อัญญมัญญ ษุชฉิตวา ค
 สขัมมี มาเตตวา ปุน รัชช ลภิตวา ชนธาราม กาวะตวา
 คัสมี อารามะ พุทฺธทาเส พหุ ชเน ทิตวา ปันณรสวัสสานิ
 ราชัญจฺวานะ ปติญฺจฺวิโต พุทฺธปาตมฉตปปฏิสังขรณาทีนิน นานา-
 กุสลกัมมานิ กาเรนโต อนิจฺจาวรปชิตโต อายุปริโยसानะ
 มัจฺจันตัก คัจฉติ ยถากัมมิ ฯ

จนวางคักแล้ว ให้ราชเสวกทั้งหลายบำรุงบำเรอ ครั้นพระเชิ
 ษรราชทำการฉานปะนกิจ ปลงศัพพะพระราชมารดาของพระองค์เสี
 แล้ว มหาเสนาบดีนั้นก็ให้จับพระเชิษรราชนำไปสำเร็จโทษเสีย

๕๐ มหาเสนาบดีนั้น ก็ขนเสวยราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดิน
 พระนามว่าพระเจ้าสุวรรณปราสาท เพราะพระองค์ได้ปราสาท
 ทองในภายในจอมปลวก เมื่อเถลิงถวัลยราชสมบัตินั้น พระ
 ชนอายุ ๕๐ ปี พระองค์เป็นผู้ประกอบด้วยบุญญาภินิหารมหิท
 คักตาเทศานภาพมาก ครองราชสมบัติอยู่ประมาณสองสามปี
 ยังมีภิกษุรูปหนึ่งเป็นเชิษรราชวงศ์ ชื่อว่าสุธรรม ลาเพศจาก
 ความเป็นสมณะแล้ว เข้าชิงเอาราชสมบัติได้ พระเจ้าปราสาท
 ทองหนีออกจากพระราชวัง เสด็จประทับอยู่ในราชอุทยาน

ในวันนั้นพระองค์ขึ้นทรงยศสาร ยกสรโยชากลับมาแล้ว
 เข้าไปในภายในพระราชนิเวศน์ ครอบงำซึ่งกันและกัน ประหาร
 สุธรรมราชวงศ์ตายแล้ว กลับได้ราชสมบัติดังก่อน จึงให้สร้าง
 ชนธาราม พระราชทานชนเป็นอันมาก ให้เป็นทาสพระพุท
 ธิเจ้าในพระอารามนั้น พระองค์ได้ประดิษฐานอยู่ในที่
 เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ๑๕ ปี และได้ทำการกุศลต่าง ๆ มีการปฏิสัง
 ขรณ์มณฑลพระพุทธรูปเป็นต้น จนถึงอนิจจะกรรมสิ้นพระชนม์
 ไปสู่สำนักพระยามัจจุราช ตามยถากรรมของพระองค์

๔๑ ตทนนันตรี ทัสส เสสขัญญาสวัสสิโก อุนชาธิราชา คัม
 สัมปัตติ ลภิตวา จตุรัสทานิ รัชช กาวะลิ ฯ ทัสส สวณณ-
 ปาสาทราชัสส ปุคโต จ ชิตา จ เทวปุคตา อเหล็ก ฯ นราโย
 นาม ปุคโต มหาปุญโญ จุลยัตโน อุปราชา อโหสิ ฯ

๔๒ อถ เต เทว ราชปุคตชิตโร ชัตติยารามัญจ โลก-
 จุฑามุนารามัญจ ปรมชัตติยารามัญจ กาวะลิโต นานากุสล-
 กัมมานิ กถวา อเหล็ก ฯ จุลยิตา ราชา ทัสส จ ภคินียา
 ราชชิตาย สห เมถุนธัมมํ เสวติ ฯ โส อุปราชา ตัญจ
 ญัตวา กุชฉิตวา เอกมาส ราชปุญฺญานํ อากันถวา ปทุญฺจิจิตโต
 อัญญมัญญํ เตน ยุชฉิตวา คัม คเหตุวา ฆาเตสิ ฯ

๔๓ พุทฺธสักราวะเส สัตถสวัจจรวทวิสตาธิกานิ เทวสวัจจรว-
 สหัสทานิ อติกกันเต นาคสวัจจเว ทัสส สวณณปาสาทัสส
 รัญโญ นราโย นาม ปุคโต ขัญญาสวติวัสสิโก ทัสส จุลยัตโน
 สัมปัตติ ฉินฺทนนโต อัญญมัญญํ ยุชฉิตวา คัม ยัตถัน
 ฆาเตตวา สัมปัตติ ลภิตวา มหาปุญโญ มหาเตโช มหายโส ฯ

๔๑ ในกาลเป็นลำดับมา พระอนุชาธิราชของพระเจ้าปราสาททองนั้น พระชนมายุ ๕๐ ปีเศษ ได้ครองราชสมบัติแทนพระเจ้าปราสาททอง ๔ ปี และพระเจ้าปราสาททองนั้น มีพระราชโอรส ๒ พระองค์ คือพระราชบุตร ๓ พระราชธิดา ๓ พระราชบุตรนั้น พระนามว่าพระนารายณ์ เป็นผู้มียุญาภินิทรา มากเป็นอุปราชของพระเจ้าอา

๔๒ ในกาลครั้งนั้น พระราชบุตรพระราชธิดาของพระเจ้าปราสาททองทั้งสองนั้น ทรงสร้างวัด ๓ วัด คือวัดชุตติยาราม ๓ วัดโลกจุฬามนาราม ๓ วัดบรมชุตติยาราม ๓ และได้ทำการกุศลต่าง ๆ อีกเป็นอันมาก ฝ่ายพระราชอาผู้เป็นพระเจ้าอาานั้น จะทำการทูลจรีตประพฤติเมถุนสมาจารกับพระราชธิดา ผู้เป็นพระราชภคินีของพระนารายณ์ผู้เป็นอุปราชนั้น ครั้นพระยาอุปราชรู้เหตุนั้นแล้วกลัวโรธ ไม่ไปเฝ้าเดือนหนึ่ง คิดการประทุษร้ายยกพลเข้ารบซึ่งกันและกัน จับพระเจ้าอาได้นำไปสำเร็จโทษเสีย

๔๓ ในขั้มะโรง พระพุทธศักราชล่วงแล้วได้ ๒๒๐๗ ปี พระราชโอรสของพระเจ้าปราสาททอง พระนามว่าพระนารายณ์ พระชนม์ ๒๕ ปี เมื่อจะชิงเอาราชสมบัติของพระเจ้าอา นั้น ได้ทำยุทธนาวรบพุ่งซึ่งกันและกัน จับพระเจ้าอาได้นำไปประหารชีวิตเสียแล้ว พระองค์ก็ขึ้นครองราชสมบัติเป็นเอกราช มียุญาภินิทรา มหาเคนุชาภาพ ประกอบด้วยมหาอิศริยยศ

๔๔ กติปยสวัจฺจเว รัชชํ กาเรนฺโต ชิมมัยยยนครณฺจ หริ-
 ปุณฺญชยนครณฺจ ยุชฺฉณิํ สฺวโยเช อาทาย ํ นครํ คินฺตีวา
 อัญญมณฺญญํ ยุชฺฉณิํวา ํ นครํ ลภิตฺวา นครอํพฺพทานํ มลน-
 รานํ อุกฺขรฺรฺเป อาทาย อคฺคโน นครํ นินฺตํนฺโต จทฺวิสฺทวิสฺสานิ
 ทวิสฺ นคเรสฺ อโยชฺฉณเย จ ลัพฺพปุเร จ รัชเช วสันฺโต
 พุทฺธปาทมณฺฑลปฺปฏิสังขรณาทินิ จ ปุณฺญกมฺมานิ กโรนฺโต
 มหาสุโข ยํจามิตฺตานํ ชโย นานาปเทเสสฺ กิตฺติคฺคณชฺติณฺชโร
 เอกํ เสตหคฺคิ ยํ มนายํ ลภิตฺวา ลัพฺพปุเร วสันฺโต आयุ-
 ปรีโยसानเน ยถากมฺมคโต ๑

๔๕ ตทนนฺตรํ อัญญวฺงโส พิชฺชราชา มหาอุปาโต นาม
 มหาปุณฺญโญ มหาโยโส เสสฺสํฐํฐิวสฺสโก ทสฺส รัณฺโญ ราชวฺงเส
 ฌาเตตฺวา ํ สํมยํคํ ลภิตฺวา ทสฺส นคเร ทสฺสวสฺสานิ รัชชํ
 กาเรนฺโต พุทฺธปาทมณฺฑลปฺปฏิสังขรณาทินิ จ ทานสฺสลาทินิ
 นานากุสฺสกมฺมาทินิ กโรนฺโต สทฺธาสํมยํนโน มหาชเน รมฺมา-
 ปยํนฺโต आयุปรโยसानเน มัจฺจฺจราชสฺนคิกํ คจฺฉติ ๑

๔๖ ตทนนฺตรํ เตน นรายนฺตฺโต ปาลีโต ทสฺส ปาลยฺตฺโต
 อติกกมฺสรวสฺสกกนาม ทสฺส อุปฺราชา มหาโลโน นาม มหา-

๔๔ เมื่อพระองค์เสวยราชสมบัติได้สองสามปี จึงกฤษฎาพลทหารที่แก่ลวกลา ยกไปตั้งเมืองเชียงใหม่เมืองทริปุณ्डย ได้ต่อสู้กันเป็นสามารภ ครั้นได้เมืองเหล่านั้นแล้ว ก็กวาดครอบครัวชนที่แตกกระจัดพลัดพรายจากพระนครนั้น พามาตั้งพระนครของพระองค์ พระองค์ครองราชสมบัติทั้ง ๒ พระนคร คือกรุงศรีอยุธยา ๑ เมืองลพบุรี ๑ กำหนดกาลนานได้ ๒๔ ปี และได้ทำการบุญปฏิสังขรณ์มณฑลพระพุทธรูป พระไทยประกอบด้วยความเมตตามาก มีชัยชนะเหล่าข้าศึกทั้งหลาย กิตติศัพท์กิตติคุณก็แผ่ไปในนานาประเทศ มีเสวตรเอกคชสารช้างหนึ่งเป็นทัพพระไทย เสด็จประทับอยู่ณเมืองลพบุรีตรวายเท่าสิ้นพระชนมายุแล้ว ก็ไปตามยถากรรม

๔๕ ในลำดับก่อนนั้นมา พระเพทราชาเป็นวงศ์อื่น เป็นผู้บุญญาภินิหารมหาอิศริยยศ พระชนม์ ๖๐ ปีเศษ จักราชวงศ์ของพระนารายณ์ประหารชีวิตเสียสิ้นแล้ว ได้ครองราชสมบัติในพระนครนั้น ๓๐ ปี ทำการปฏิสังขรณ์อารามต่าง ๆ มีพระพุทธรูปเป็นต้น เป็นผู้มีพระบวรสันดานบริบูรณ์ด้วยศรัทธา ทำการกุศลต่าง ๆ มีการบริจาคทานและรักษาศีลเป็นต้น ยังมหาชนให้มีความรื่นรมย์ในการกุศล ตรวายเท่าสิ้นพระชนมายุแล้ว ก็ไปตามยถากรรม

๔๖ ในกาลเป็นลำดับพระเพทราชานั้น พระราชโอรสของพระนารายณ์ ที่พระเพทราชาเลี้ยงไว้เป็นบุตรเลี้ยง นามว่า

ปุณฺณโณ มหาเตโช ฯ

๔๗ เสสจัตตาฬีสวลลโก สัตถวสฺสานิ รัชชํ กาเรนฺโต คัสสิ
นคเร พหุํ ปาปกัมมํ กโรนฺโต ปาณาติปาโต อัยยานิ กุสล-
กัมมานิ กโรนฺโต อายุปริโยसानเน กาลํ อกาสิ ฯ คัสสิ เทว
ปุตฺตา กุลวงฺสอนุมาเคนฺตา มหาปุณฺณญา อเหตุํ ฯ

๔๘ ตทนนฺตรํ คัสสิ เตสุ เขมฺมฺฐูปุตฺโต อุปราชา ปิตริ มเต
คัสสิ คํ สัมปัตติ ลภิตฺวา เสสจัตถวสฺสโก มหิตฺธิโก มหานุ-
ภาโว มหาโจโร นาม พหุปลาโย ปาณาติปาโต อัยยานิ กุสล-
กัมมานิ กโรนฺโต ฉวีสติวสฺสานิ ราชกิจฺเจ จرنฺโต มหาสุโข
พหุสุเขสุ มหาชเน ปติมฺฐาเปนฺโต อนิจฺจภาวํ ปุตฺโต อายุปริ-
โยसानเน ยถากัมมํ คโต ฯ

ตติยทสฺสราชกถา นิฏฺฐิตา

๔๘ พุทฺธสํกกราเช ปุณฺณจัตถคตฺตีสวจฺจรท วิสตาชิกานิ เทว
สวจฺจรทสฺสานิ อติกกนฺเต ตทนนฺตรํ มุสิกสวจฺจเร คัสสิ

หลวงสรศักดิ์ เมื่อไต่ที่เป็นอุปราชแล้ว นามว่ามหาโลน
เป็นผู้มีบุญเตชานภาพมาก

๔๗ เมื่อไต่เสวยราชสมบัติ พระชนม์ ๔๐ ปีเศษ ดำรงอยู่
ในราชสมบัติ ๗ ปี ทำการบาปคือปาณาติบาตมาก ทำการ
บุญน้อย ครั้นถึงกาลสิ้นพระชนมายุแล้วก็ทำกาลกิริยา พระราช
โอรสของหลวงสรศักดิ์นั้นมี ๒ พระองค์ ประกอบด้วยบุญอำนาจ
มาก เทียบไล่ตามฆ่าวงศ์ตระกูลเสียสิ้น

๔๘ ในกาลต่อมานั้น พระราชโอรสผู้เป็นพระเชษฐา ไต่
ดำรงอยู่ในตำแหน่งที่อุปราช ครั้นพระราชบิดาสวรรคตแล้ว
ไต่เสวยราชสมบัติแทนพระราชบิดา พระชนม์ ๓๐ ปีเศษ เป็น
ผู้ประกอบด้วยมหิทธิคุณธิชานภาพมาก กระทำการลามกมาก
และกระทำการปาณาติบาตมาก ปราบกฏพระนามว่ามหาโจร ฝ่าย
การกุศลนั้นกระทำน้อย ดำรงอยู่ในราชสมบัติ ๒๖ ปี ประพฤติ
ราชกิจประกอบด้วยความสุข และยังมหาชนให้ตั้งอยู่ในความ
สุขเป็นอันมาก ครั้นถึงอนิจจะกรรมสิ้นพระชนมายุแล้วก็ไปตาม
ยถากรรม

ทศราชกถาที่ ๓ จบเท่านั้น

๔๙ ในรัชกาลพระพุทธศักราชล่วงแล้วไต่ ๒๒๗๕ ปี พระ
อนุชาธิราชผู้เป็นพระกนิษฐาของพระมหาโจรนั้น ไต่ดำรงอยู่ใน

กนิษฐูปุต์โต อนุชาธิราชา ออุปราชา มหาเศษวันโต คัสส
 ภาตโน ทวีติ ราชปุต์เตหิ ปรมเสณ จ อภเยน จ คัม สัม-
 ปัตติ ฉินฺทิตโต อัญญมัญญู ชุชฉิตฺวา เต ราชปุต์เต ปลาเปนนโต
 เต อนพินฺชาเปตฺวา เตยฺ คาหาเปตฺวา ฆาเตตฺวา ทัม สัมปัตติ
 ลภิตฺวา ชฺญญาสวสฺสโก มหาชฺญญู มหายโส มหิตฺชโก
 มหานุภาโว มหาปริวโร มหาภาโล นาม กุสลจิตฺโต สัทธา-
 สัมปนฺโน คัสสิ อโยชยนคเร ปกคินาเมน ราชปเวณียํ ราชา-
 ธิราชรามาชิปตฺติ สัมมโต นิริชฺจามิตฺโต นานาปเทเสสุ
 ภิกฺคฺคฺคฺชโค ๑

๕๐ อารามวิหารปริเวณานิ จ อูปสถาคารานิ จ ลีลทานาทินิ
 นานัชฺชการานิ กุสลกัมมานิ กโรนนโต มโนรมํ สุสฺสกํ
 เทวนครวิมานสทิสํ รัชตสุวณฺณรตนกจกกมยํ นครัญฺจ คีปาสา-
 ทัญฺจ ปฏิสังขริตฺวา พุทฺธปาทมนฺทชฺชัญฺจ ปฏิสังขริตฺวา สุวณฺณ-
 ชฺชัญฺเณน ปารุหมฺปาเปตฺวา มโนรมํ สุสฺสกํ เทววิมานสทิสํ กจก-
 รัชตสุวณฺณรตนมยํ ปวรํ นานาวิจิตฺตํ สุวิภคฺตวิราชิตํ สุกํ ตัญฺจ
 การาเปนนโต พุทฺธชวณานิ จ กริตฺวา คัสสิ นครเว รัมเม เทว-
 นครสทิสเส ปรีชฺชณฺเณ มหาสุเชสุ มหาชเน ปติฏฺฐาเปนนโต อโหสิ ๑

ตำแหน่งที่เป็นอุปราช เป็นผู้มีเดชานภาพมาก จึงเอาราช
 สมยศนั้น ได้สู้รบกับพระราชโอรสทั้ง ๒ องค์ของพระเจ้า
 ธิราชนั้น คือพระปรมศวรร ๑ พระอภัย ๑ ยังพระราชโอรส
 ทั้ง ๒ นั้นให้พ่ายแพ้หนีไปแล้ว ก็ยกพลตามไปจับตัวได้ ให้
 นำไปประหารชีวิตเสียแล้ว ชนครองราชสมบัติเมื่อมีพระชนม์
 ได้ ๕๐ ปี มีบุญญาภิหารมาก ประกอบด้วยอิศริยยศมหิทธิ
 ศักดาเดชานภาพมาก ทั้งมีบริวารมาก ปราบกฏพระนามว่า
 พระมหากาล มีน้ำพระทัยเป็นกุศล ประกอบด้วยศรัทธา
 ดำรงอยู่ในกรุงศรีอยุธยา นั้น ประพฤติตามราชประเพณี มี
 พระนามตามสมมุติว่าพระเจ้ารามธิบดี ไม่มีข้าศึกมารบกวน
 อาณาเขต มีพระเกียรติคุณรุ่งเรืองแผ่ไปในนานาประเทศ

๕๐ ทรงสร้างอารามและบริเวณวิหารและโรงอุโบสถ และ
 ได้บำเพ็ญการกุศลต่าง ๆ มีการรักษาศีลและบริจาคทานเป็นต้น
 ทั้งให้ซ่อมแซมพระนครให้งามดี เช่นที่มโนรมย์มณียฐาน เช่น
 กัษวิมานในเทวนคร และประทับไปด้วยเงินและทอง และ
 ประทับไปด้วยกระจก ให้สร้างปราสาท ๓ องค์เสร็จแล้ว จึง
 ให้ทำการปฏิสังขรณ์มณฑลพระพุทธรูป ให้ขัดด้วยแผ่นทองคำ
 และทำให้งามเป็นที่ยินดี เช่นกัษวิมาน มีลวดลายอัน
 จำแนกด้วยดี วิจิตรต่าง ๆ อย่างประเสริฐ ล้วนแล้วไปด้วย
 กระจกเงินทองและแก้ว ครั้นทำมณฑลพระพุทธรูปนั้นให้งาม

๕๓ ไสยี่ สเมน ษั่มเมน รัชชั กาเรนโต รตนัตถยคารโว
 สัลาจารษั่มมอโร ลังกาทัษั่มหิ กิตติคคณปากโฏ ลังกิสัสรเณ
 ษั่มมัญจ สั่มมัญจ อวิษัชฌานั คัสสิ อัจฉนเตน อโยชยัณโท
 รตนัตถยคารโว มหาปุณญโณ รตนัตถยั อุษัฏฐาโก สุวัณณนิชิ
 ฎุโต รตนัตถยเอหิ ปรีปุณโณติ สุกัวา ษั่มมัญจ สั่มมัญจ ยาจา-
 เปตุ นาวาย ทูเต ษัณณาการเอหิ สห เปสิโต ทัง สาสัน สุกัวา
 โสมนัสสัษัษัโต นานาอาหาเรหิ ทูเต ปรีจาเรทวา นาวายทูเต
 จ สุวัณณราชตมเย พุทธรูเปจ ษั่มมวินยัญจ กิกขุสั่มมัญจ ราช-
 ษัณณาการเอ จ ลังกัณทัสส ปฏฐิเปเสสิ ฯ ลังกิสัสรโว ทุติยัษั
 ทูเต ตถา ปฏฐิเปเสสิ ฯ อโยชยัณโท ตถเอว เตยั ปฏฐิเปเสสิ ฯ

เจ้าพนักงานหอสมุด

เสร็จแล้ว จึงให้สร้างพระพุทธรูปพระไตรปิฎกเป็นอันมาก
ตั้งแต่นั้นมาพระนครนั้นก็บริบูรณ์ ประกอบด้วยความสุขเป็นที่
รื่นรมย์ ปราบกฎประหนึ่งว่าเทวนคร ยังมีหาชนให้เจริญอยู่ใน
ความสุขมาก

๕๓ อนึ่งพระรามาชิบคินัน พระองค์เสวยราชสมบัติโดยชอบ
ธรรม เคารพบนอบพระรัตนไตรย ทรงไว้ซึ่งศิลาจารธรรม
กิตติคุณก็ปรากฏไปถึงชาวลังกาทวีป เมื่อพระเจ้ากรุงลังกา
มีพระราชประสงค์พระธรรมและพระสงฆ์ ที่ไม่มีในเกาะลังกา
จะให้ มีชนเหมือนแต่ก่อน ครั้นทราบความว่าพระเจ้ากรุงศรี
อยุธยา เป็นผู้เคารพในคุณพระรัตนไตรย ทั้งเป็นผู้มีบุญญา
ธิการอันยิ่งใหญ่ ออกจากพระรัตนไตรยเป็นนิจจะกาล เป็นผู้
บริบูรณ์ด้วยพระรัตนไตรย ประหนึ่งว่ามีขุมทองสำหรับพระนคร
จึงส่งราชทูตให้ลงนาม นำพระราชสาส์นกับเครื่องพระราชบรรณา
การมาถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา เพื่อจะขอพระธรรมและพระสงฆ์
ไปไว้ในเกาะลังกา

ครั้นพระเจ้ารามาชิบคินันได้สดับพระราชสาส์นนั้นแล้ว ก็ทรง
พระโสมนัสในพระไทย มีรับสั่งให้ข้าราชการเร่งเสด็จราชทูตด้วย
นานาเนกอาหาร จึงจัดหาพระพุทธรูปแล้วด้วยทองคำและแก้ว
ด้วยเงิน ๓ พระธรรมวินัย ๓ พระภิกษุสงฆ์ ๓ เครื่องพระราช
บรรณาการ ๓ มอบให้ราชทูตนำไปถวายพระเจ้ากรุงลังกา ๆ

๕๒ โส พหุปัตโต พหุวิโก พหุผลพาหโน เชนฺฐัฐปัตเตน
 ทิเปสณาเมน อปราเชน อปัตตํ มีจฺจจารญฺจ อนุมหเสสียา ยิตฺตโน
 อญฺญํ ปาปกมฺมญฺจ มหาสวชฺชํ กโร คยฺยิ ฆมาเตตฺวา เวมาตักฺก
 เอกํ ราชปัตตํ อุตฺมํพรปฺยํ นาม อปราเช ชฺฐเปตฺวา สัตฺตวิส-
 ทิวสฺสานิ รัชฺเช วสฺนํโต มหฺลลโก พยคฺฆสฺสวจฺจเร อายฺปริโย-
 สานเ อนิจฺจมฺมปฺยัตโต ยถากมฺมํ ยญฺจกชนฺชเกทํ คจฺจติ ฯ
 ตทา นิราสภยํ สฺรมฺมํ มโนรมฺมํ สฺสฺสํ เทวนครสฺสทิสํ ปวริ
 ปริปุณฺณํ พหุชฺญญํ นรปจฺจามิตฺตํ ตญฺจํ นครํ อโหสิ ฯ

๕๓ พุทฺธิสฺสกฺกราเช เอกสฺสวจฺจรติสฺตาทิกานิ เทวสฺสวจฺจรสฺสทิส-
 สานิ อติกฺกนฺเต พยคฺฆสฺสวจฺจเร โส อุตฺมํพรปฺยํอปฺราชา
 สมฺปัตตํ ลภนฺโต คสฺส เชนฺฐัฐาชิราเชน เอกทสฺณาเมน จิตฺร-
 สุนฺทรญฺจํ สุนฺทรททิพฺพญฺจํ เสวภคฺตญฺจํ ตโย ราชปัตเต มหฺพ-

ส่งราชทูตมาครั้งที่สองเช่นตั้งที่ส่งมาแล้วนั้น พระเจ้ารามาชิบคิ
ก็ส่งราชทูตไปเช่นตั้งเคยส่งไปนั้น

๕๒ ก็แหละพระเจ้ารามาชิบคินั้น มีพระราชโอรสหลายพระ
องค์ บริบูรณ์ด้วยราชสมบัติเป็นอันมาก มีพรกพลพาหนะ
ก็มาก ตั้งพระราชโอรสผู้พี่ใหญ่ไว้ในที่อุปราช พระนาม
ว่าพระทิเบศ และพระทิเบศนั้นได้ทำการมีจนาจารกรรมกับพระ
อนุมเหษีของพระเจ้ารามาชิบคิ ซึ่งเป็นการอันไม่สมควร และ
ทำการอันลามกอื่น ๆ อีก ที่มีโทษมาก จึงมีรับสั่งให้จับตัว
พระยาอุปราชนั้นไปประหารชีวิตเสียแล้ว ตั้งพระราชโอรสองค์
หนึ่ง ที่ต่างมารดา กับพระทิเบศนั้น พระนามว่าเจ้าฟ้าคอกเคือ
ให้เป็นที่อุปราช พระเจ้ารามาชิบคินั้น อยู่ในราชสมบัติได้ ๒๗ ปี
ความชราเข้ามาครอบงำ ถึงซึ่งอนิจจะภาพสิ้นพระชนม์ในรัชกาล
ครั้นทำลายเบญจขันธ์แล้ว ก็ไปตามยถากรรม

ในกาลครั้งนั้น กรุงศรีอยุธยาวิเศษยิ่ง เป็นพระนคร
อันงามขจร เช่นกับด้วยเทวนคร เป็นที่สนุกสบายใจมาก
บริบูรณ์ด้วยธัญญาหาร ไม่มีหุม่ขี้จามิตรมารบกวน

๕๓ ในรัชกาลนั้น พระพุทธศักราชล่วงแล้ว ๒๓๐๓ ปี เจ้าฟ้า
คอกเคือผู้เป็นอุปราชนั้น ได้ครองราชสมบัติแทนพระราชบิดา
จึงมีรับสั่งให้พระเชษฐาธิราช ผู้มีนามว่าเอกาทศ จับพระราช
บุตรที่มพวกพลมาก ๓ พระองค์ คือพระวิจิตรสุนทร ๑ พระ

พล เอกมาติเก สยัตเกย อัตตนา เวมาติเก ฌาติโต เสส-
 เท้วมาเส รัชช กาเรนโต มาตุคาเมน อัสสิฏฐโฐ เซฏฐฐาชิรา-
 ชัสส รัชช นินยาเทตวา มหันเตน สักกาเรน สาสเน สย-
 ย์ัพพิ ๑

๕๔ เซฏฐฐาชิราชา เสสอฏฐฐวัสสานิ รัชช กาเรนโต อัยย-
 ย์ัญญโณ สมุพพิท หิโรตตยัปปัสสมันโน ราชกิจเจ อวิจาเรตวา
 คุณโทเส นิสัมมารี อโหสิ ๑

๕๕ อถไซ เสนาปติมัจจาทโย นาคธา ๑ ชนปทา ๑ คาม-
 นิคมา ๑ อัสจัจฉัมเม จูตา ทุจจิริตัสสมันนา อัญญมัญญ
 วิเหเชฐันตา นานาการณเหหิ ชนปทัญจ คามนิคมัญจ มัททันตา
 ภวันติ ๑ เตสุ เตสุ ชูาเนสุ สัพเพ เต พหุทุกขา พหุโรคา
 พหุขัตถวา พหุโทมนัสสุปายาสา อัยยายุกา อหสิ ๑ ปถวิ
 อาโป เตไซ วาโย จัตตาโร มหาภูตา นานาวิปริตตา รุกขณ-
 ลานิ วิปริตตรสานิ สกณโลหิตัง วิย คัมภวณณ อุกกั คัมภเว
 อุตตานา คัมภรา อุตตानเน อุตวิปริตตา สีเต อณหา สีตา
 อณห์ วาตา หิ วิสมัง วายันติ เมฆวลาหกา นานาวันณา นีลา

สุนทรทิพ ๓ พระเสวระภักดิ์ ๓ ซึ่งร่วมพระมารดาพระราชบิดา
 เคียงกันกับพระองค์ นำไปประหารชีวิตเสียแล้ว ให้จับพระราช
 ขัตติที่ต่างมารดากับพระองค์ นำไปประหารชีวิตเสียหลายพระ
 องค์ เจ้าพาดอกเคอชนเสวยราชสมบัติอยู่ประมาณ ๒ เดือนเศษ
 ไม่ยินดีในมาตุคาม ไม่ประพาศิพระองค์ให้ระคนด้วยมาตุคาม
 จึงมอบราชสมบัติให้พระเชษฐาธิราชแล้ว ละราชสมบัติออกทรง
 ผนวชในพระพุทธศาสนา พร้อมด้วยเครื่องสักการเป็นอันมาก

๕๔ ฝ่ายพระเชษฐาธิราชนั้น เป็นผู้มียุญาเขลา และเป็น
 ผู้มีสติอันพินเพื่อนหลงลืม ปราศจากหิริโอตตัปปะ ไม่ใคร่ครวญ
 ในราชกิจตามราชประเพณี มิได้พิจารณาเห็นคุณและโทษให้
 ถ่องแท้ อยู่ในราชสมบัติได้ ๘ ปีเศษ

๕๕ ในครั้งนั้น ชาวเมืองและชาวชนบทชาวคามนิคมทั้งหลาย
 มีเสนาบดีและอำมาตย์เป็นต้น ก็ตั้งอยู่ในอสังขระธรรม มี
 สันดานเต็มไปด้วยการทุจริต ช่มเหงเขี่ยตเขี่ยนซึ่งกันและกัน
 และย้ายชาวชนบทและคามนิคมให้ ได้ความเดือดร้อน ชนชาว
 พระนครทั้งปวงเหล่านั้นมีความทุกข์มาก มีโรคอยู่ทั่ววันตราย
 มาก และมากไปด้วยความโทมนัสคับแค้นใจ อายุก็สั้นพลัน
 ตาย มหาภูตรูปทั้ง ๔ คือ ๑. วิชิต ๒. อโฆชาต ๓. เทโชชาต
 ๔. วาโยชาต ก็วิปริตแปรปรวนไปต่าง ๆ ผลไม้ก็มีรสอันวิปริต
 น้ำในแม่น้ำมีสีอันแดงดังเลือดคนก น้ำที่ลบกก็กลีบคน ที่ดินก็

กาฬกา โลหิตา ยัณฺทรุกา อากาเส นานาทิสเ ปากฎา อมนุส-
 สธา ยีสาทา ยัจฉันตคามนิคมราชธานีสุ นานาการณเหที กุยิตา
 อเหตุปากฎา พิรุณเทวา วัสสิ น วัสสิสาเปนต์ิ อุตุสมเย ฯ

๕๖ อถไซ นานาราชธานีชนปเทศุ ทุณฺนิมิตฺตา อุตฺททวโฆระ
 ภูณฺนา มหาเจติยา ฯ ปริภูณฺนภักคฺคา มหาขุฬฺพตา วิปริตฺตา
 มหาอุคฺโฆสสทฺทปริเทวนสทิสฺสา มหาภยภเรวา อมนุสฺสยีสาทา
 มหาสทฺทหสิทา วา มหาอุคฺโฆสปริเทวนา วา มนุสฺสเส นานา-
 อาพาชคิลานา วิเหฐุยฺนฺตา อเหตุ ๑ จิตฺตาโร มหาภูตา
 นานาทุณฺนิมิตฺตา นานาวิปริณามิตา นานาวิปริตฺตา महानคริสฺส
 วินาสาย ษุฬฺพนิมิตฺตา เอว ทาว ฯ

๕๗ พุทฺธิสํกกราเช เทวสฺวจฺฉรติสตาขิกานิ เทวสฺวจฺฉรสทฺส-
 สานิ อติกกนฺเต สสสฺวจฺฉเร วมาราชา มํโลนามา อเนกนหฺเต
 จตุรงคสุรายเช อาทาย อาคันตฺวา หิงสานครยิ ษุชฺฉิตฺวา คํ
 ลภิตฺวา พหุ รามเร คเหตุวา อโยชฺยนคริ อาคโต นาคเรหิ
 ษุชฺฉิตฺวา ชลธารกุกฺกุฏเฐ นาม วัตฺติรณเ วสันฺโต อุตฺราพาโช
 น จิริสฺเสว มรติ ๑ อถ วา เกจิ โส ราชายิ วรเมรุอาวามเ

กลีบเล็ก ฤกษ์วิปริต ฤกษ์หนาวก็กลายเป็นฤกษ์ร้อน ฤกษ์ร้อน ก็กลายเป็นฤกษ์หนาว ลมก็พัดไม่เสมอ เมฆพลาหมก็มีสีต่างๆ กัน คือสีเขียว สีดำ สีแดง สีเหลือง มีปรากฏในอากาศ ต่าง ๆ กัน ทั้งเหล่าอมนุษย์ภูตยี่ศาจก็กำเริบทั่วไปในปัจจุันตคาม นิคมราชธานี พิรุณเทวาก็ปรากฏในกาลใช้เหตุ ยังฝนให้ตก ในอันใช้ฤกษ์กาล

๕๖ ในกาลครานั้น นิมิตรร้ายและอุบาทว์อันพิลึก ก็เกิด ปรากฏในนานาราชธานีชนบททั้งหลาย พระมหาเจดีย์ภักทิกพงษ์ ทำลายลง มหาบรรพตก็วิปริต ประหนึ่งว่าเสียงอุโฆษร่ำไร ร้องไห้ เหล่าอมนุษย์ยี่ศาจเปล่งเสียงหัวเราะดัง เป็นมหาภัย อันน่าจะฟังกลัว เขียดเขี้ยพเหล่าอมนุษย์ทั้งหลายให้ ไซ้เจ็บต่าง ๆ ก็แหละมหาฤกษ์รูปทั้ง ๔ และนิมิตรร้ายแปรปรวนต่าง ๆ วิปริต ต่าง ๆ เป็นบุพเพนิมิตรเกิดก่อนตั้งขึ้น เพื่อจะแสดงให้เห็นว่า มหานครจะพินาศ

๕๗ ในปีที่เกาะพุทธศักราชล่วงแล้ว ๒๓๐๒ ปี พระเจ้าพม่าชื่อ มังลอง ยกพลจตุรงค์โยชามานับด้วยหมื่นเป็นอันมาก เขารบ เมืองหงสาวดีได้แล้ว ก็พาพวกรามัญเหล่านั้นมายังกรุงศรีอยุธยา ยกพลเขารบกับชาวเมืองแล้ว ถอยไปพักอยู่ที่ค่ายแม่น้ำสักก พระเจ้ามังลองนั้นประชวรเป็นโรคท้องร่วง ไม่นานเท่าไรก็สวรรคต อภิษยหนึ่งชนบางเหล่ากล่าววว่า ชาวพระนครทั้งหลายพร้อมด้วย

รณฐานัน สุรโยเชติ อากันตวา นาคธา มหาสรวุ จิษันติ ทัง สรวุ
 ผลิตวา ทัง วัณฺณิรณฺเณ นีวตฺติตวา ทสฺมึ รัตติยํ มรตฺติ วัตันติ ฯ

๕๘ ตทา อุตฺมํพรปฺยํณิกขุ อุนชาธิราชา ตินาคเรหิ พลว-
 ปฺยํจามิตฺเต ทิสฺวา ภาเตหิ ปุณฺยํปุณฺยํ อายาจิโต อูปฺพัชิตวา
 นครํ รักฺขติ ปฺยํจามิตฺตา เต ยทา ปลาณันติ ฯ โส ราชา
 เตมาสํ วัตันโต รัชฺชํ นียาเทตวา เซฏฺฐาธิราชสฺส ตทา ปุณ-
 ปฺพัชิตวา ฯ

โส เซฏฺฐาธิราชา ทสฺมึ นครเ สมนํปตฺติ สมนํปฏิจันตวา
 รัชฺชํ กาวเรสิ ฯ

๕๙ อถ ทสฺส มังลงคฺสฺส นปฺตฺตา อहेสิ ฯ เตสุ
 เซฏฺฐปฺตฺโต ตีหิ กนิฏฺฐเฐหิ อตฺตโน นครํ รักฺขติ ฯ เทว ปฺตฺตา
 ปิตฺธา สห อากันตวา ทัง อโนชฺยนครํ อลภันตวา ทสฺมึ นาค-
 สฺสวัจฺจเร เต พลนิกาเย คเหตฺวา อตฺตโน ปิตุ กเลวรํ การา-
 เปตฺวา พาหิรวชิเต ทัง กเลวรํ ฉาเปตฺวา ตตฺถ เจตียํ กาวเรตฺวา
 อตฺตโน นครํ นีวตฺตสิ ฯ

สุริโยชา มาที่สนามรบหน้าพระเมรุ ยิงปืนใหญ่ไป พระ
เจ้ามังลอกต้องหนีใหญ่ไปแล้ว กลับมาสู้ค่ายนั้นก็สวรรคตใน
เวลารাত্রนั้น

๕๘ ในกาลครั้งนั้น ชาวพระนครทั้ง ๓ แดเห็นข่าวศึกกำลัง
ก็มีความสับสนตกใจกลัว จึงพากันไปอาราธนาพระอนุชาธิราชเจ้า
คือเจ้าฟ้าคอกเคอที่ทรงผนวชเป็นภิกษุณี ให้ลาสิกขาบทยออกมา
รักษาพระนคร ข่าวศึกเหล่านั้นทราบเหตุก็พากันยกไพร่พลหนีไป
ในกาลใด พระอนุชาธิราชนั้นครองราชสมบัติได้ ๓ เดือน ก็
มอขราชสมบัติให้พระเชษฐาธิราชแล้วออกทรงผนวชอีก ใน
กาลนั้น พระเชษฐาธิราชนั้นครั้งรับราชสมบัติแล้ว ก็ครอง
ราชสมบัติในพระนครนั้นต่อไป

๕๙ ในครั้งนั้น พระเจ้ามังลอกมีพระราชโอรส ๖ พระองค์
บรรดาพระราชโอรสทั้ง ๖ พระองค์นั้น พระเชษฐาธิราชกับพระ
กนิษฐาทั้ง ๓ พระองค์ รักษาพระนครของตนไว้ ก็แหละพระ
ราชโอรสทั้ง ๒ ที่มาช่วยพระราชบิดานั้น เมื่อไม่ได้กรุงศรีอยุธยา
แล้ว ในยี่มะโรงนั้นพระราชโอรสทั้ง ๒ ก็พาพวกพลนิกาย นำ
ศัพพระราชบิดามาพักพลอยู่ในแคว้นแคว้นภายนอก ทำฉาปนะ
กิจศัพพระราชบิดาแล้ว ก็ให้ถือพระเจดีย์บรรจุพระอัฐิไว้ในพระ
เจดีย์เสร็จแล้ว เสด็จกลับมายังพระนครของพระองค์

๖๐ อถัสส โส เซฏฐูปัตโต มัลโก นาม ทสฺมี รัชชํ
 กาเรนฺโต ปุราณนคเร วสันตํ นีวตฺตนตํ มหาสุรโยธํ มีลมิงขุ
 นาม เสนาปตํ สัมปัตตํ ฉินฺทิตฺตกามํ ยุชฺฉิตฺวา ตํปิ คเคตฺวา
 สห นีตฺตพฺนัชนเนน ตํ มาเคตฺวา ทสฺมี รัชชํ กาเรสิ ฯ

๖๑ กุกฺกฏสฺสวัจฺจเร ฉฏฺฐุเร รตนอาวราชา ยุทฺธสฺสัชชํ กาเรตฺวา
 อโยชฺยนคเร คาทาเปตฺุ มหาสุรโยธํ สสมาทิตเสนํ เปเสสิ ฯ ตทา
 โส มหาสุรโยโธ มหติ พลนิกาเย อาทาย อโยชฺยํ นครํ
 อาคินฺตฺวา นาคเรติ ยุชฺฉินฺโต นาคธา ยุทฺธํ อชานนฺตาทา ภิรูกา
 น เอกัจฉนฺทา น เอกัจฉนฺทา น เอกกัมมกธา นานามนา
 ปลาชนฺติ ตํ นครํ ปริวาเรตฺวา เทวสฺสํสาณิ นาคเร อาหารกฺขเยติ
 ฉาตเกหิ ทุพฺพเลหิ ปราชิตे ฯ

๖๒ พุทฺธสฺสํกกราเช ทสฺสวัจฺจรวตฺติสตาธิกาณิ เทวสฺสวัจฺจรสฺสํสาณิ
 อติกัณฺเฑ สุนขสฺสกรมฺมฏฺฐสฺสวัจฺจเร เจตมาเส สุกขกฺเข นวมิตฺติยํ
 ญุมวเร โสธยาเม รัชฺตียํ สังกานฺเฑ ตํ นครํ ยถากาลํ

๖๐ ในลำดับนั้น พระเชษฐาธิราชผู้เป็นพระราชโอรสของ
พระเจ้ามังลอก พระนามว่ามังลกนั้น ได้ครองราชสมบัติใน
เมืองอังวะแทนพระราชบิดา เสนาบดีผู้หนึ่งชื่อมิงละมิงขุเป็นมหา
สุริโยธาอยู่ในพระนครเดิม ยกพลกลับมาปราบดาจะแย่งชิงเอา
ราชสมบัติ ได้ต่อสู้กับพระเจ้ามังลก ๆ จับได้ ให้นำไปประหาร
ชีวิตเสีย ก็ยังมีนครหลายพวกพ้องทั้งหมดเสร็จแล้ว พระองค์
เสวยราชสมบัติเป็นสุขอยู่ในพระนครอังวะนั้น

๖๑ ในรัชกาลศก พระเจ้ารัตนอังวะมีรับสั่งให้ตระเตรียม
เครื่องยุทโธปกรณ์เสร็จแล้ว จึงมีรับสั่งให้มหาโยธายกพลนิกาย
ไปตีกรุงศรีอยุธยา ครั้นนั้นมหาโยธาก็ยกพลนิกายเป็นอันมาก
มาถึงกรุงศรีอยุธยาแล้ว ก็ขับพวกพลเข้ารบกับชาวพระนครทั้ง
หลาย ชาวพระนครเหล่านั้นไม่ชำนาญในการรบ ต่างคนต่าง
ก็มีความกลัว ไม่รวมฉันทะเป็นอันเดียวกัน ไม่รวมความคิด
เป็นอันเดียวกัน ไม่ทำการในที่เดียวกัน ต่างคนต่างใจ ก็
พากันหนีเข้าเมืองไป แต่มหาโยธานั้นล้อมพระนครไว้ กำหนด
ไว้ ๒ ปี ชาวเมืองจึงแพ้ โดยสิ้นสละเบียงอาหาร อดหยากไม่
มีกำลังที่จะต่อสู้

๖๒ เมื่อพระพุทธศักราชล่วงแล้วได้ ๒๓๓๐ ปี ในรัชกาล
ขกัญตอกัน เวลาราตรีวันสงกรานต์ ฅวันอังคารยามเสาร์
เดือนหาชนเกาค่า พระนครศรีอยุธยาเสียแก่พม่า สันอายุ

ยถาวินาส์ ยถาชีณายุกั ยถาปริยายั ยถาสุณฺญัณฺญั นัสฺสตี มหาชเน
 ๑ ราชวังสาชเก พหุณี ฆนานิ ๑ คาหาเปตฺวา นครณฺญัจ ติปาสา-
 ทัณฺญัจ อารามวิหารณฺญัจ ฉาเปตฺวา ปาการั ฆนินฺทาเปตฺวา อโยชฺย-
 นครเว วัตฺถุณี ฆมฺมวินยติขฺยฎฺฐากาทินิ ๑ วินาเสตฺวา อิตฺตโน นคร
 นีวตฺตติตฺวา พหุชานานิ ราชกฺลาทินิ ชุทฺทกมหนันตอาวุชานานิ ๑
 อิตฺตโน สามิกัสส เตติ ๑

๒๓ ตทา อริมัทฺทนนครวาสิโน พหุชตสฺสวณฺเณรตนภูตา อหฺเลสิ ๑
 ๒๔ อโยชฺยนครเว นานาปการเณหิ วมาขฺยจฺจามิตฺเตหิ วินาสายิตฺเต
 โส อโยชฺยราชา นครา ปลาขฺนโต อรณฺญเณ นิลยิตฺวา นีราหาโร
 ขฺยจฺจามิตฺเตหิ คหิโต ทุพฺพโล สยั มโต ๑

๒๔ พหุโสภปริเทวทุกฺขโทมนัสฺสฺสฺยาสาสาภิภูตา พหุฉาตยิปาส-
 ทุพฺพลา ญาติमितฺตปฺตฺตทการมาตาขฺยติวโยคา ปหุตฺยฺยปกรณอุป-
 โภคปริโภคชนชณฺญัณฺญัหิรณฺญัณฺญสฺสวณฺเณรตนวินาสา อนาถทคฺคตกปณ-
 จเณทาลภูตา นีราหารา ฆรวตฺถอวาสา กิสฺสทพฺพณฺเณวรูปกาया
 รุกฺขติณลตาวนภิสฺสมัทฺตขยฺยเณปฺยผลพิชาทอาหารา พหุ มนฺสฺสา
 ววากา อรณฺญเณสุ นานาปเทเสสุ จรณฺตีตา พหุทุกฺเขหิ อติวีย

พระนคร เป็นอันสาบสูญพินาศไป มหาโยชานันท์สั่งให้กวาด
 ครอบครว้มหาชนและครอบครว้ราชวงษานวงษ์ และให้เก็บรวบรวม
 ทรัพย์สมบัติเป็นอันมากเสร็จแล้ว สั่งให้เผาพระนครและ
 ปราสาททั้ง ๓ องค์ และให้เผาอารามและวิหารเสียให้หมดด้วย
 และสั่งให้ทำลายกำแพงเมือง และบรรดาเข้าของที่มีอยู่ในกรุง
 ศรีอยุธยา มีพระไตรปิฎกคือธรรมวินัยเป็นต้น สั่งให้ทำลาย
 เสียแล้ว ก็กลับมายังพระนครแห่งตน จึงนำทรัพย์เป็นอันมาก
 กับทั้งมหาชนมีราชตระกูลเป็นต้น และอาวชน้อยใหญ่ ถวาย
 พระเจ้าอังวะผู้เป็นเจ้านายของตน ในกาลครั้งนั้น ชาวเมือง
 อริมีททนะคือเมืองอังวะ เป็นผู้มั่งมีเงินทองแก้วแหวนเป็นอันมาก
 ๒๓ ในกรุงศรีอยุธยา นั้น เมื่อพม่าซำคักมาทำให้วินาศไป
 ด้วยเหตุต่าง ๆ ดังนี้ พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ก็หนีออกจากพระนคร
 ไปเร้นซ่อนอยู่ในราวป่า ออกอาหารทุพลภาพ พม่าซำคักจับได้
 ก็พอลิ้นพระชนม์

๒๔ ในกาลครานั้น มนุษย์นิกรทั้งหลายในกรุงศรีอยุธยา
 มีความโศกปริเทวทุกข์โทมนัสคับแค้นใจมาก ทั้งมีความหิว
 อตหายากจนมีกำลังทุพลภาพมาก ขางเหล่านี้ก็พลัดพรากจาก
 ญาติและมิตรบุตรภรรยา มารดาบิดา ต่างคนต่างวินาศจากเครื่อง
 อุปโภคบริโภค ธนัญหิรัญญสุวรรณรัตน์ เป็นคนอนาถาทุกคตะ
 กำพร้าทั้งคนจัณฑาล ไม่มีอาหารจะบริโภคและปราศจากเครื่อง

เซทฺ ฌีวํ ทัชฺชเปตฺติ ฯ เต มนุสฺสํ วัคฺควคฺคา คุมฺพคฺคฺพา
 นานาวิภฺยปภินฺณา อัญญมัญญํ ปหฺรณฺตา วิสุมฺขณฺตา อัญญตฺถ-
 ทุลโลณกาทนี ฉินฺทณฺตา นิราหารอภฺยาหารา กิสทฺพฺพลอภฺยมี-
 สฺสโลหิตา ฯ ทุกฺขสมันตสาหสา มตา วา อมตา วา อเทสฺสุ ฯ

๖๕ ญาตฺวิโยเคน สัมปตฺตฺวิโยเคนาติ ทฺวชา วิภฺยโยคสมัน-
 นาคตา อัญญมัญญํ เมตฺตจิตฺตฺวิรทิตา ฉาตกภเยน ยีพิตา
 พุทฺธรฺอภฺยํ ฐมฺมํ ภาทฺชฺสํ อนุทรา กสิเรน อตฺตโน
 ฌีวํ ทัชฺชเปตฺติ ฯ

๖๖ ภาทฺชฺสํ ทายเกหิ ยินฺททฺปาตํ อลภณฺตา กิลนฺตรูปา
 ทุกฺขาสวธา อุตฺรเหตุ นิสฺสิตเกหิ อหารํ วยาวญา สัพฺภณฺตา
 วา อลภณฺตา วา สมนเวสฺสกลิเณ นีพฺพินฺทมานา อภฺยพฺพิชิตฺวา
 วา ยถาพเลน ฌีวํ ทัชฺชเปตฺติ ฯ เอกัจจา กาสาวยียา

อารมณ์ผ่องห่มและที่อยู่ มีรูปกายอันชบสอมผิวพรรณวิปริต
 อาศรัยเลี้ยงชีพด้วยผลไม้และใบไม้ และเครื่องคาวัวล เฝ้าบัว
 รากมันรากไม้ ใบไม้เปลือกไม้ดอกไม้เป็นต้น เป็นคนกำพร้า
 อนาคตาเที่ยวไปในราวป่า เที่ยวไปในนานาประเทศ เลี้ยงชีวิต
 ใต้อาสน์ลำบากยิ่งนัก ก็หละมณษยนิกรเหล่านั้นคุ่มกันอยู่เป็น
 พวก ๆ อยู่เรียรายกันไปในที่ต่าง ๆ ต่างพวกต่างก็ประหาร
 แย่งชิงปล้นชิงกันและกัน แย่งชิงซึ่งเขาเปลือกเขาสารเกลือ
 เป็นต้น คนเหล่านั้นบางคนก็ไม่มีอาหาร บางคนก็มีอาหาร
 น้อย จนร่างกายไม่ผอมทพลภาพ มีมั่งสละและโลหิตน้อย
 ประกอบด้วยความทุกข์อันสาหัส ถึงแก่ความตายบ้างไม่ตายบ้าง
 ๖๕ และคนที่ไม่ตายนั้นประกอบด้วยวิโยคทุกข์ ๒ อย่าง คือ
 พลัดพรากจากญาติ ๑ พลัดพรากจากทรัพย์สมบัติ ๑ ต่าง
 คนต่างปราศจากเมตตาจิตต่อกัน เพราะภัยคือความหิวความ
 หยากเบียดเบียนอยู่เป็นนิตย์ ทั้งไม่มีความเชื่อเพื่อต่อพระพุทธ
 รูป พระธรรมพระภิกษุสงฆ์ สำเร็จกิจเลี้ยงชีพตนด้วยความ
 ผิดเคือง

๖๖ ฝ่ายพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย ไม่ได้รับอาหารบิณฑบาต
 ที่ทายกถวาย มีความลำบากนัก เฝ้ารอไปด้วยความทุกข์
 เพราะมีความแสบต้องเป็นเหตุ สำนึกศิษย์ชวนชวหาอาหาร
 บิณฑบาตมาถวาย ใต้อาสน์บ้างไม่พออย่าง มีความเขื่อนอาย

อติเวทนาย อัญเฉน ชักคเหน ยาเปตุ สอัสสาหา ปริภัญชนิตา
วา อปริภัญชนิตา วา วิรูปรุปา จัมมนิสันชิตคตา น เอกจิตตา
พุกัชรูเป ๑ ชัมเม ๑ อาตยวิรหิตา อรกัชนิตา ยถาภูฐาน
กัชเปสุ ๑

๖๗ มิจฉาติภูฐิกา พุกัชรูปลัส อันตราย กโรนติ ๑ เต
ชัมมวินยเตชฎกา วิรหิตารกัชา นานาวินาสา มิจฉาติภูฐิกเก
วิคัทรชชัญ ๑ ฉินทิตา วา โอกรันตา อุนทรอัยจิริขาทิตา วา
ชลชเรปคิตา โอวัญเณ วา นานานัญฐา นานาสัญญา อเหตุ ๑

๖๘ เต ภิกขุ ชักฉา อัยปาวเสเส ชัมเม ชัสสันตา
สัทธาสัมบันนจิตตา เตช วิจันตวา เอกัจจา ชัมมวินยา ฌรคัมภรา
เอกัจจาชเ อเอกพนัชเสสา วา เทวพนัชเสสา วา คัมภรชัทธมเสสา
วา ปริปุณณา วา อปริปุณณา วา นานาอากาศา ซาตา สिय ๑
เต อัจจันตวา ยถาพเลน สังคณหิตวา อคัตโน วสนัญฐานัน
อาเนตวา จูเปสุ ๑

ในเพศสมณะลาสิกขาบทยออกมาเป็นคฤหัสถ์ หาเลี้ยงชีพโดย
 กำลังตนบ้าง บางพวกที่ยังรักผ้ากาสาบทยอยู่ ก็ก่อสร้างหะ
 ประคัมประคองเลี้ยงชีพด้วยความลำบากเวทนายิ่งนัก ใต้อันบ้าง
 ไม่ใต้อันบ้าง มีรูปกายอันชุ่มฉอมวิปริต ทิวสพรุ่งไปด้วยแถว
 เส้นเอ็น จิตรไม่เป็นเอกคเคตารมณไต้ ปราศจากอาลัยใน
 พระพุทธรูปและพระธรรม ไม่เป็นอันจะรักษาให้เป็นปรกติไต้
 ทั้งอยู่อย่างไรรักตั้งอยู่อย่างนั้น

๖๗ ฝ่ายว่าชนที่เป็นมิชฌาติภูจิวุฑ์ทั้งหลาย ก็ทำลายพระพุท
 ธรูปเสีย พระไตรปิฎกคือธรรมวินัยเหล่านั้นก็ปราศจากคนรักษา
 วินาศไปด้วยเหตุต่าง ๆ พวกมิชฌาติภูจิวุฑ์ฉีกผ้าห่อเสียบ้าง ตัด
 สายรัดเสียบ้าง พระไตรปิฎกนั้นก็เรียกรายกระจัดกระจายพลัด
 พรายไป หนุกไต้บ้างปลวกกินบ้าง ตกไปในน้ำตกที่แผ่นดิน
 บ้าง วินาศไปด้วยฝนร่วรดบ้าง สูญไปด้วยเหตุต่าง ๆ ดังนี้

๖๘ ครั้นอยู่มาในกาลภายหลัง ภิกขุทั้งหลายเหล่านั้น แล
 เห็นพระธรรมยังเหลืออยู่ณอันนั้น มีจิตรประภอยด้วยศรัทธา จึง
 เก็บพระธรรมเหล่านั้นไว้ พระธรรมวินัยบางอย่าง ก็ยังเป็น
 คัมภีร์มั่นคงอยู่ บางอย่างก็ยังมีอยู่ผูกเดี่ยวบ้างสองผูกบ้าง
 บางอย่างก็ยังมีเหลืออยู่ครึ่งคัมภีร์ บางอย่างก็มเต็มคัมภีร์บริบูรณ์
 บางอย่างก็ไม่ครบคัมภีร์ บางอย่างก็คละกั้นปนกันในคัมภีร์

๖๘ ปัจจยทายกา มรณเสสา ปุพฺพกุสลกัมมสันนิยา อธิ-
 ปชนเสสา वा जिनपतेसि आगतं आहारं वा अत्तनो पादपलेहि
 वा आहारं लण्ठिता अत्तनो पुपฺफकुसलगम्मतेเชन ज पत्थ-
 सासनम्मूलत्थग्गुमित्तासगतहेतुना ज परिपूर्णत्थिया सत्थाजित्तेन
 सत्थम्मतेสนं โสตุกามา अपरेन समयेन तेसं สันตักं कन्त्वा
 आयาสुं ॥ ते अथसंसुता वा पหसंसुता वा चित्तवर्कखन्नुयाय
 लागसककारं अज्जनतां तं सम्पुञ्जित्वा अत्तना आनन्दिम्ममे
 उज्जित्वा विजाเรत्वा सत्थजित्तेन यथा अत्तना सिक्खितेन तेसं
 सत्थम्मतेสนं तेसेन्ति ॥ ते तायगा चम्मं सुत्वा पुत्त-
 नत्तत्तात्तिसम्मपन्नवियेकेन पหุโสगा ण्णातिकवियेकअग्गुता ते
 अनुत्तरन्ता मन्तसत्था वा पหसत्था वा पหसवेकमानसा
 अत्तत्तुक्खयं अनुत्तरन्ता ॥

๗๐ พุทฺธชฺชยฺญํ ชัมมยฺญํ วจิตฺวา ปุญฺญญมฺหํ กตฺวา ญฺาตึนํ
 ปุญฺญโกฏฺฐาสึ อุตฺทิสิตฺวา อहेสิ ॥ เอกัจเจ อत्ตโน ปุत्ต-
 นัตตาโย พุทฺธสาสเน ยฺพพาเชสิ ॥

ต่าง ๆ ดังนี้ ภิกษุเหล่านั้นเลือกเก็บได้ รวบรวมไว้ตามควร
แก่กำลังแล้ว นำมาไว้ในที่อยู่ของตน ๆ

๖๙ ฝ่ายปัจฉิมทายกที่เคยล้าสมการกุศลมาแต่ก่อน ที่เหลือ
ตายอยู่นั้นก็เป็นผู้มีทรัพย์น้อย ได้อาหารเลี้ยงชีพมาแต่ประเทศ
จีนบ้าง ได้มาช่วยกำลังแขนของตนบ้าง ด้วยเหตุการกุศล
ที่ตนได้ทำไว้แต่ก่อน ด้วยเหตุที่ตนเป็นทาสพระพุทธศาสนาให้
ผล จึงมีอินทรีย์ร่างกายอันบริบูรณ์ และมีจิตรศรัทธาปราณา
จะฟังพระสัทธรรมเทศนา ในสมัยเป็นเบื้องนำจึงพากันไปสู่สำนัก
แห่งพระภิกษุเหล่านั้น ๆ เป็นผู้น้อยบ้าง เป็นผู้พหุศรัทธาบ้าง
หยากจะได้ลาภสักการะเลี้ยงชีพตน จึงรีบนิมนต์แล้วเลือกคน
ตรวจครองธรรมที่ตนนำมาไว้นั้น แล้วก็แสดงธรรมเทศนาให้ทายก
เหล่านั้นฟัง ครั้นทายกเหล่านั้นได้ฟังธรรมแล้ว ก็มีความ
โศกมาก เพราะพลัดพรากจากบุตรธิดาและนัคตาญาติัมพันธ
มิตร มีความวิโยคจากญาติครอบครัวอยู่ กระทั่งถึงชน
เหล่านั้น ผู้ที่ศรัทธาอ่อนหรือมีศรัทธากลับ ก็มีจิตระคิดสังเวช
ถึงความหลัง ๆ ระลึกได้ถึงความทุกข์และภัยของตน

๗๐ จึงชักชวนกันสร้างพระพุทธรูปพระสัทธรรมแล้วเสร็จ ทำ
การบุญฉลองตามกำลังตนแล้ว อุดิศแผ่ส่วนกุศลไปให้ญาติ
ของตน ๆ ชนบางพวกก็บวชบุตรนัคตาของตนในพระพุทธศาสนา

๗๑ อปรภาเค ย์พัพภัมมึ กรณัตถาย เต ภิกขุ พหุคคา
 พหุอินฺเตवासิกา वा जत्थं जय परिपूर्णमा परिपूर्णमना पृथ-
 तासเน อัสสาห์ चเนत्वा चम्मวินยญ् จ परिเขสันता पृथกรूपे
 จ ओषค्विक्विकคองคยं जङ्केनानากुले नानาวินาसे वा กุणिविहार-
 ลีมาपृथกรूपे จ नानาวินญ्ञेโวลोเกत्वा ลंवคमानसा อัสสูนิ
 ย์ญฉนता पृथस्तासनय्यत्रत्ता गम्भितहत्या อินฺतेवासिगेहि
 लीत्थि यथा युक्तं गुणाने पृथกรूपे पण्डितामेन्ति ॥ ये चम्मวินया
 विनाससेसा यावत्ते तावत्ते कहेत्वा ते भिक्षु अत्तโน
 गुणाने आनेस् ॥ १

๗๒ ลัพเพ ชนา परिपूर्णอาหารा पूरणकामे नानावास-
 पूरणं चेतตาวत्तुสมि वा केहानि आरोเปन्ति ॥ ลัพเพ ภิกขุ
 ย์นฺตปาตอาหารे नानยंपการे ลัมมฺลสันตา อत्तโน อत्तโน
 สहायเกहि वा นิสฺลิตเกहि ลีत्थิ पूरणอาหารामे ओवरกญ्
 กุญญจ आरोเปत्वा ตत्ถ वल्लสาवासं वสันติ ॥ १

๗๓ ททา อโยชยนคเว วินาสิตे महायोโธ पमिस्सโร
 जत्थं ज्ञेगे पण्डित्तं गुणाने อโยชยवासिचเน सुวิस्सเว รัฏฐวิชิเตสุ

๗๑ ครั้นอยู่นานมาในกาลเขื่อน้ำ ฤกษ์เหล่านั้นมีพรรคพวก
 มาก มีอินทเวาสีกมากชน จตุรย์จยลาภก็บริบูรณ์ น้ำใจ
 ก็ผ่องใสบริสุทธิ์ดี จึงทำความอุสสาหะให้เกิดชนในพระพุทธ
 ศาสนา เพื่อจะทำการให้เจริญเหมือนแต่ก่อน จึงชักชวนกัน
 ไปเที่ยวแสวงหาพระธรรมวินัย ครั้นได้เห็นพระพุทธรูปที่หักพัง
 มีองค์อวัยวะอันกระจัดกระจาย และได้เห็นกฐินวิหารอันวินาศทำ
 ลายไป ก็เกิดความสลตใจร้องไห้เสียน้ำตา มีเหตุอันชวน
 ไหวด้วยความโศก เพราะพระพุทธศาสนาเป็นที่รักใคร่ของฤกษ์
 เหล่านั้น พร้อมด้วยอินทเวาสีกทั้งหลาย ช่วยกันเก็บพระพุท
 ธรูปไว้ในที่ควร พระธรรมวินัยทั้งหลายที่หลุดจากความ
 วินาศมีประมาณเท่าใด ฤกษ์ทั้งหลายนั้นก็เก็บรวบรวมพระธรรม
 วินัยทั้งหลายนั้น มีประมาณเท่าที่นำมาไว้ในที่อยู่ของตน ๆ

๗๒ ครั้นชนทั้งปวงมีอาหารเลี้ยงชีพบริบูรณ์แล้ว ท่างคน
 ก็ปลูกบ้านเรือนลงในที่อันเก๋อย่าง ในที่นาและที่สวนซึ่งเป็นที่
 อยู่เก๋ต่าง ๆ อย่าง ฝ่ายฤกษ์ทั้งปวงครั้นได้อาหารบริบูรณ์
 ประการต่าง ๆ แล้ว พร้อมด้วยเพื่อนพรหมจรรย์และอินทเวาสีก
 ของตน ๆ จึงปลูกห้องน้อยบ้างกะต่อมบ้าง ในอารามเก๋ ๆ
 แล้ว อาศัยอยู่จำพรรษาในที่นั้น ๆ

๗๓ ในกาลครึ่งเมื่อกองศรีอยุธยาพินาศแล้ว มหาโยธาที่
 เป็นแม่ทัพพม่า ตั้งชนที่แก่กล้าให้เป็นใหญ่ในกรุงศรีอยุธยา

ทวิ อธิ สามิโก วัสสุติ วจนเน ชูเปตฺวา อิเม ชนา อัญญมัญญู
ฆาเตนฺตฺติ จินฺเตตฺวา อีสฺสาฆาฏิจฺเตน อิตฺตโน นครํ นวิตฺตติ ฯ

๗๔ เต ชนา หิ โลกโทสโมหาภิกฺขุตา อัยฺยปฺปญฺญา อัยฺย-
ปฺปญฺญา ฯ อีสฺสิริยสิริ รัทฺชิตฺ อีสฺกโกเนตฺตา อัญญมัญญูยิ วิลฺม-
ปฺนิตฺตา ฆาเตนฺตฺตา มหาวินาสํ ปาปฺพนฺติ ฯ เอกัจเจ มหัพฺพลา
มหาวิคฺคพนฺธา อัญญเญ อิตฺตวเส อากัฏฺทมิคฺควา วัคฺควคฺคา คุมฺพ-
กุมฺพา อัญญเญ อัญญเญ วิหฺสนฺติ วิโรเชนฺติ ฯ เอกัจเจ มหัพฺพเล
ลภิตฺวา อิตฺตโน พฺยฺหํ รัชฺชนฺโต ปุจฺจามิตฺเต ยุชฺฉนฺโต เอกทา
ชโย เอกทา ปราชิโต นานาวินาสํ พลวกลียฺเค ภาเล อโหสิ ฯ

๗๕ อิติ อโยชยนคเร วินาสิตฺยํ ตทา อโยชยวิชิตे วัสฺส-
นุโลกราชา ฯ นครสิริวิมฺมาราชา ฯ นครราชสิมาราชา ฯ
วรรณายราสีจาติ จตฺสโล ชนา อิตฺตโน อิตฺตโน นครเ อีสฺสรา
อहेสิ ฯ

๗๖ เตสุ วัสฺสनुโลกปุเร ชเนหิ อังการํ สัมปฏิจฺฉิตฺวา โส
วัสฺสनुโลกราชา เสตฺจฉตฺตํ อีสฺสาเปตฺวา ตํ อภิสิตฺโต พุทฺธ-
สาสเน ลิกฺขาปทานิ มัทฺเตนฺเตน นานาปาเปเน สุรามเทเน ภิภฺช-

แบ่งไว้ให้เป็น ๔ ส่วนแล้ว กล่าวว่าคุณจงเป็นเจ้าของรักษาอยู่ใน
ในแคว้นแคว้นนั้น ๆ ด้วยจิตระคิดฤษาของเวรว่า ให้ชนเหล่านั้น ๆ
จงแบ่งชิงกันเองฆ่ากันเองตงนแล้ว ก็กลับไปสู่นครแห่งตน

๗๔ จึ่งอยู่ ชนทั้งหลายที่อยู่ในแคว้นแคว้นนั้น ๆ เป็นผู้มึ
สันดานมากไปด้วยโลหะโทสะโมหะครอบงำ และเป็นผู้มีบุญญา
ธิการน้อยบุญญาถีน้อย ไม่สามารถจะรักษาดีคือความเป็นอิศร
ภาพอยู่ได้ ต่างคนแย่งชิงฆ่าฟันชิงกันและกัน จนถึงความ
มหาวินาศ บางพวกที่มิกำลังพวกพลพาหะมาก ก็ถูกลาก
คนอื่นมาให้อยู่ในอำนาจของตน บางพวกควบคุมสัมคพรรคพวก
ไต่มาได้แล้ว ก็เบียดเบียนคนอื่นให้ไต่ความเดือดร้อน บาง
พวกไต่กำลังพลพาหะแล้ว ก็รักษาพวกของตนไว้ เข้าสู้รบ
กับขี้จามิตร บางทีก็ชนะบางครั้งก็แพ้ ความวินาศไต่เกิด
ขึ้นในกาลกลดขมี้กำลังตงน

๗๕ ครึ่งเมื่อกรุงศรีอยุธยาที่มีความวินาศตงน คราวนั้นใน
แคว้นแคว้นกรุงศรีอยุธยาขึ้น ชนที่มีอิศรภาพในนครของตน ๆ มี
อยู่ ๔ นคร คือพระยาพิษณุโลก ๑ พระยานครศรีธรรมราช ๑
พระยานครราชสีมา ๑ พระนายกอง ๑

๗๖ บรรดาชนทั้ง ๔ นั้น พระยาพิษณุโลกที่อยู่ในเมือง
พิษณุโลกนั้น ชนทั้งหลายรับพระโองการแล้ว ก็ให้ยกเสวตร
ฉัตรทำการราชาภิเศกเสร็จแล้ว จึงกรีธาพลใหญ่ไปรบกับพระครู

ลามาเกน มหัพพะเลน วรส์วางคภิกษุณา สห ตักขัตตุ มหันเตหิ
 โยชาพเลหิ อัญญมัญญู ยุชฌิตวา น ชยปราชโย ตัสมี นคร
 ฉมาเส รัชช กาเรนโต เอกุณษัญญาสายุโก กาลิ อกาสิ ฯ

๗๗ ตทา นครสิริขมมราชนคเร นครสิริขมมราชา ตทา
 อังการิ สัมปฏิจฉิตวา อภิเสกถโต เสสเทววิเส รัชช กาเรนโต
 ชนปุเร วสันเตน วชิรปาการัญญา ชลถลนคเคหิ พหุสรโยเชหิ
 ตัง นคริ คันตวา นาคเรหิ ยุชฌิตวา ตัง ลภิตวา ตัญญู มหาชเน
 จ นานาวัตถุณี คเคตวา อิตตโน ปุริ นวัตตโต ตัสส รัญโญ
 เสสสัคทวิเสธานี วเส วสันโต เตนยิ ปริสทชจิตตัง ตัญญู วิจา-
 เรตวา เปเสตวา สิริขมมราชนคเร ปุณ สิริขมมราชัง ชูยิโต
 ยถาพลัง เสสจทวิเสธานี ตัสมี วสันโต ตโต อปรภาเค รตน-
 โกลสินทอินทนคริ อากันตวา รตนโกลสินทรัญโญ ทาโส อายุ-
 ปรีโยसानเน ยถากัมมัง คโต ฯ

สว่างคบุรี ซึ่งเป็นผู้มีพวักพลมาก และเป็นผู้ย้ายลิกขาบท
 ในพระพุทธศาสนา เป็นภิกษุลามกเสพสุราเมรัย แต่ยก
 พลไปรบถึง ๓ ครั้งไม่ชนะไม่แพ้กัน พระยาพิชัยโลกอยู่ในราช
 สมบัติ ๖ เดือน พระชนมายุได้ ๔๘ ปี ก็เสด็จสวรรคตไป
 ตามยถากรรม

๗๗ ครั้งนั้นในเมืองนครศรีธรรมราช พระยานครศรีธรรมราช
 รับโองการอย่างนั้นแล้ว ทำการราชาภิเษกอยู่ในราชสมบัติได้
 ๒ ปีเศษ พระยากำแพงเพชรที่อยู่ในเมืองชนบุรี พร้อมด้วย
 สุรโยธาเป็นอันมาก ยกมาตั้งทางน้ำทางบก ครั้นถึงเมือง
 นครศรีธรรมราชแล้ว ก็เข้าทำยุทธนาการด้วยชนชาวเมืองทั้ง
 หลาย ๗ เดือนแล้วก็พามหาชนเหล่านั้น ก็ยกทัพครอบครุมา
 พระนครของพระองค์ ก็แหละพระยานครศรีธรรมราช ตกอยู่
 ในอำนาจของพระยากำแพงเพชรนั้น ประมาณ ๗ ปีเศษ ครั้น
 พระยากำแพงเพชรใคร่ครวญดูเห็นว่า พระยานครศรีธรรมราชนั้น
 มีจิตรบริสุทธิ์ซื่อตรงดี จึงส่งไปให้ครองเมืองนครศรีธรรมราช
 ตามเดิมอีก พระยานครศรีธรรมราชครองเมืองนั้นได้ ๔ ปีเศษ
 ในกาลเขื่อน้ำแต่นั้น พระยานครศรีธรรมราชก็มายังนคร
 รัตนโกสินทร์ ยอมตัวเป็นข่าวพระยารัตนโกสินทร์ ในกาล
 เป็นที่สุกอายุแล้ว ก็ไปตามยถากรรมของตน

๗๘ อถ นครราชสีมาราชา ชเนหิ ฌาฏิตอ อัญญโณ ราชา
 จูบีโตบี เทพพิริชานาเมน ปุพฺพอโยชัยราชปุตฺเตน สท ชเนหิ
 ฌาฏิตอ มรติ ฯ ราชปุตฺโต ตสฺมี นครสีมาปุเร วสิตฺวา ชเนหิ
 อีสฺสรํ น ทโต ชนानํ วเส วสฺนํโต เสสสฺวจฺฉเร ทุกฺโข
 วชิรปาการวิญญาํ ตํ คณฺตีวา ยุชฺฉิตฺวา ตํ คเหตุวา อาเนตฺวา
 อตฺตโน ปุเร ฌาฏิตอ มรติ ฯ

๗๙ อถ วรรณายราสี จ ติโพธิวิภูฏิรเน สัตฺตมาเส วมา-
 มหาโยเชน จูบีโต อีสฺสโร ชนปุริวิญญโณ ภูโต ปลาณฺนโต
 เตน อนุคณฺตีวา ฌาฏิตอ สท ญาติมิตฺเตหิ กาลํ อกาสิ ฯ

อโยชัยนครวินาสกถา นิภูฏิตา

อิตฺติ สํเวคเหตุคิลักฺขณญาณตฺถาย สํกิตฺติยวังเส กเต
 อนุกกมฉิตฺตีสฺสราชนิทฺเตโส นาม สัตฺตโม ปริจฺเจโต ฯ

๗๘ ในกาลครั้งนั้น ชนทั้งหลายจับพระยานครราชสีมาฆ่า
 เสียแล้ว ตั้งพระยาองค์อื่นไว้แทน ภายหลังชนทั้งหลายก็จับ
 ฆ่าเสีย พร้อมกันกับพระราชโอรสของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาใน
 ก่อน พระนามว่ากรมหมื่นเทพพิพิธ และราชบุตรของพระยา
 นครราชสีมาที่อยู่ในเมืองนครราชสีมานั้น ชนทั้งหลายไม่ยอม
 ให้เป็นใหญ่ ต้องตกอยู่ในอำนาจของชนทั้งหลาย มีความ
 ลำบากอยู่ย่ำเคียด ครั้นพระยากำแพงเพชรยกพลไปถึงเมืองนคร
 ราชสีมานั้น ก็ยกพลออกต่อสู้ พระยากำแพงเพชรจับตัวได้
 แล้ว นำมาฆ่าเสียที่พระนครของตน

๗๙ ครั้นพระนายกอง ที่แม่ทัพพม่าตั้งไว้ให้เป็นใหญ่
 ครอบครองโพธิ์ ๓ คั่นนั้น กำหนดกาลนานได้ ๗ เดือน เกรงเดช
 เจ้ากรุงธนบุรีหนีไป เจ้ากรุงธนบุรีตามจับตัวได้ ฆ่าเสียกับ
 ญาติและมิตร

กล่าวมาด้วยเรื่องกรุงศรีอยุธยาวินาศ จบเท่านั้น
 การที่รวบรวมวงศ์กระษัตริย์ไว้ดังนี้ เพื่อจะให้เกิดความ
 สว่างไสวสลดใจ และจะให้เกิดขึ้นบุญญาปลงพระไตรลักษณ์ญาณ
 แสวงด้วยลำดับกระษัตริย์ ๓๖ พระองค์ เป็นบริเฉทที่เจ็ดจบเท่านั้น
 ข้าพระพุทธเจ้าพระยาพจนสุนทร

ผู้แปล